№ 104 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 18 ՄԱՅԻՍԻ

1911

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 18 ՄԱՅԻՍԻ № 104

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կօպէկ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ

(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

Մայիսի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 7 րուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կօպ., IV երեսի վրա—10 կօպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մօսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԵՐԱԺՇՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔ

I

Մի քանի տարի սրանից առաջ Թիֆլիսում մասնաւոր խորհրդակցութիւններ կատարվեցին քննելու հայկական երգեցողութեան զարգացման խնդիրները և միջոցներ ձեռք առնելու, որ հաստատ հիմքերի վրա դրվի խօրային երգեցողութիւնը։

Միտք ծագեց նոյնիսկ մի ֆիլհարմօնիական ընկերութիւն կազմելու և մշակվեց նրա կանօնադրութիւնը, որը սակայն մնաց անգործադիր մինչև այսօր։

Բայց կասկածից դուրս է, որ իւրաքանչիւր տարի աւելի ու աւելի աճում է պահանջը դէպի երաժշտական և երգական կանօնաւոր ու սիստեմատիկական գործունէութիւնը և մենք գտնվում ենք այն նախապատրաստական շրջանում, որը պէտք է տայ մեզ երաժշտասիրական կազմակերպութիւններ և հիմնարկութիւններ։

Երբ վաթսուն թւականներին հրատարակվեց Դամառ-Քաթիպայի երգարանը, որի յաւելուածում գետեղված էին երգերի նօտեր, շատ սակաւ մարդիկ կարողացան օգտվել այդ նօտերից, բայց և այնպէս երաժշտութեան տեղեակ անձերը ծանօթանում էին երգերի եղանակների հետ և ծանօթացնում ուրիշներին նրանց հետ։ Աւելի ուշ հրատարակվեց Վերդիի «Տրօվատօր» նօտագրված օպերան բնագրի հայերէն թարգմանութեամբ։ Կ. Պօլսում լոյս տեսաւ հայ երաժշտագէտների մի քանի աշխատութիւններ, որոնք համարեա անծանօթ մնացին մեր կովկասահայ հասարակութեանը։

Այնուհետև ժամանակ առ ժամանակ պատահական ձեւով, օրինակ մանկական «Աղբիւր» ամսագրի յաւելուածներում կամ առանձին հրատարակութեամբ, լոյս էին տեսնում նօտագրված երգեր, որոնք տարածվելով հասարակութեան մէջ՝ զարգացնում էին պահանջ դէպի այդպիսի հրատարակութիւնները։

Անկասկած՝ վերջին ժամանակների ամենալուրջ ձեռնարկութիւնն է հանգուցեալ Կարա-Մուրզայի երկասիրութիւնների հրատարակված երկու հատորները։

Ներկայումս մենք չունենք ոչ մի հրատարակութիւն, որը կանօնաւոր կերպով տեղ տար երգեցողական երաժշտութեան։

Ասել թէ հայ ժողովուրդը չէ սիրում երգեր՝ դա բոլորովին անհիմն մի առարկութիւն կը լինէր։ Մեր հասարակութիւնը միշտ սիրել է երգեր։ Նա ունեցել է իր ժողովրդական երգերը և միևնոյն ժամանակ նա փոխ է առել եղանակներ ուրիշ աղբիւրներից։ Պարսկական, թիւրքական, վրացական և եւրօպական եղանակները զանազան ժամանակներում մուտք են գործել մեր ժողովրդի երգեցողական ռեպերտուարի մէջ և իւրացվել կամ նոյնութեամբ կամ ենթարկված բնորոշ փոփոխութիւնների։

Մենք կը բերենք օրինակներ։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

16 մայիսի

Պետերբուրգ.—Օդագնացութեան երրորդ օրը։ Արագ թռչելու համար մրցանակն ստացաւ Եֆիմօվը, որ չորս պտոյտ գործեց 6 ր. 55 վայրկեանում, յետոյ Վասիլեվը՝ 7 ր. 43 վայրկեանում։ Եֆիմօվը և Վասիլեվը աջող թռիչքներ կատարեցին Պետերբուրգի վրա 1000 մետր բարձրութեամբ։

Օգինսկիի գործի առիթով սկսվեց պաշտպան կողմի վկաների հարցաքննութիւնը։

—

Պետերբուրգ.—Մայիսի 15-ին օբերհօֆմարշալ իշխան Դոլգօրուկին այցելեց բուխարական էմիրին և յանձնեց էմիրին և բուխարական շքախմբի անձերին Բարձրագոյնս շնորհված նուէրները։

—

Մօսկվա.—Րէյնբօտի գործը։ Դատախազը պահանջեց մի քանի նոր մեղադրական կէտեր աւելացնել Րէյնբօտի և Կօրօտկիի վերաբերմամբ գերմանական և այլ ակումբներից կաշառքներ վերցնելու մասին։ Սենատի դատական ատեանը վճռեց աւելացնել այդ հարցերը ևս։ Դատավճիռը յայտնի կը լինի վաղը։

—

Պարիզ.—Իր Թղթակցի երեկվայ հեռագրի առիթով «Մատէնը» բացատրում է, որ Ֆրանսիան չի ընդունի սուլթանի առաջարկութիւնը խնամակալութեան մասին, իբրև հակասող ալժեզիրասեան արձանագրութիւններին, սակայն այդ առաջարկութիւնը Մուլայ-Հաֆիդն արել էր դեռ 1910 թ. վերջերին։

—

Պարիզ.—Զինւորական մինիստր Գաուրանը Պարիզ-Հռօմ թռիչքին իտալացի ժուռնալիստներին ասաց. «Մեր թռչող հերոսները հանդիսանում են կամուրջներ դէպի դաշնակցութիւն. ներողութիւն, ես կամենում եմ ասել՝ նպաստում են ամրապնդելու Ֆրանսիայի և Իտալիայի միացնող կապերը»։

—

Հռօմ.—Պապի հրովարտակով ցաւակցութիւն է յայտնվում Պօրտուգալիայի թշնամական գործողութիւնների առիթով եկեղեցու վերաբերութեամբ։ Պօրտուգալական կառավարութիւնը պատկեց դէպի եկեղեցին եղած թշնամական վերաբերմունքը եկեղեցին պետութիւնից բաժանելու օրէնքով, նաև եկեղեցու գոյքերը յարքունիս գրաւելու կարգադրութեամբ։ Պապը եկեղեցին պետութիւնից բաժանելու օրէնքը յայտարարում է անվաւեր և յորդորում է պօրտուգալական հոգևորականութեան պահել իր կապը Հռօմի հետ։

—

Մադրիդ.—Բարցելօնայի մօտերը ռօյալիստները ընդհարվեցին արմատականների հետ։ Լուրերի համաձայն վեց մարդ սպանված են, շատերը վիրաւորված։

—

Լիսաբօն.—Ընտրութիւնները սկսվեցին հանգիստ։ Յաղթութիւնը ամենուրեք հանրապետականների կողմն է։

—

Պօզնան.—Արևելեան ծայրերկրի գերմանական դաշնակցութիւնը պետական կանցլերից պատասխան ստացաւ, որի մէջ Բէտման-Գօլվէգը շնորհակալութիւն է յայտնում ողջոյնի համար և ուրախանում է, որ դաշնակցութեան անդամները չկանացին այն ստայօդ լուրին՝ թէ փոխվելու է կառավարութեան քաղաքականութիւնը արևելեան ծայրերկրում և մտադիր են կառավարութեան հետ ձեռք-ձեռքի տուած առաջ գնալ նախկին ճանապարհով։

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

16 մայիսի

Խարբին.—Հարաւ-մանջուրական երկաթուղու պաշտօնական օրգանը, ողջունելով Մանջուրիայի նոր-նահանգապետին, շնորհաւորում է Չինաստանին աջող ընտրութեան համար և յոյս ունի, թէ Չժաօէրսիւնի քաղաքականութիւնը շարունակութիւն կը լինի Սիլիանի կօրեկտ և բարեկամական քաղաքականութեան ճապօնացիների վերաբերմամբ։

Կվանտունի գեներալ-նահանգապետի օրգանը յիշեցնում է, որ Չժաօէրսիւնը, Մուկդէնի ձեանձիւնի պաշտօնը վարելիս, [illegible] անհաճելի դիպլօմատիական հարցեր, որոնց բաւարար լուծումը ձեռք բերվեց միայն նրա յաջորդների օրօք։ Տեղեակ ճապօնացիների կարծիքով, Չժաօէրսիւնը ճապօնական դիպլօմատիային մեծ նեղութիւններ է պատճառելու։

—

Գիրին.—Չէմստվօն միջնորդութիւն յարուցեց գահի առաջ պաշտօնանկ անելու նահանգապետին անգործունէութեան և ազգաբնակութեան շահերն անտես անելու համար։

—

Տօկիօ.—130 կօրէացիներ եկան Եապօնիա պետական և հասարակական կազմի հետ, արդիւնաբերութեան, ճանապարհների հաղորդակցութեան հետ ծանօթանալու Կօրէայում նոյնը տարածելու համար։

Հրդեհը Խօկկայտօյի հիւսիսում ստանում է ահագին ծաւալ։ Հինգ քաղաքներ կրակի մէջ են. այրվում են քարածխային հանքերը։ Կրակի աւերումը զգալի է 300 քառակուսի վերստ տարածութեան վրա։ Մի քանի մարդ զոհվել են։

ՎԱՐԱԳԻ ՅՕԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՏՕՆԻՑ ՅԵՏՈՅ

Վան, 2 մայիսի

Մօտ մի տարի է, ինչ Վարագում տօնվեց նրա կուլտուրական գործունէութեան 50-ամեակը։ Ամենքը ուրախ էին, ամենքի դէմքերի վրա յոյսի ժպիտներ էին փայլում, որ այդ տօնից յետոյ ծերացած Վարագը իբրև փիւնիկ նոր տեսակ ոգեւորութիւն է ստանալու, նորոգվելու և կարողանալու է աւելի անխոնջ կերպով շարունակել իր նախկին ծառայութիւնները, ինչպէս նաև նոր միջոցներ է ունենալու, որպէս զի նոր ծառայութիւններ անէ՝ համաձայն ժամանակի պահանջին և կուլտուրայի առաջադիմութեան։

Այդ՝ գիւղատնտեսական վարժարանի հարցն էր, որ դրվել էր հրապարակի վրա, և որի բացումը պիտի լինէր 50-ամեայ տօնի անմիջական նպատակը։ Գիւղատնտեսական գիտելիքների տարածումը երկրի ու ժողովրդի մէջ՝ ժամանակի անհրաժեշտ պահանջն էր և միջոց պիտի տար երկրագործին ներկայ կուլտուրայի համաձայն ու սիստեմատիկ կերպով առաջ տանել իր աշխատութիւնները և նորանոր միջոցներով պայքար մղել բնութեան ժլատութիւնների ու դժուարութիւնների դէմ, ինչպէս նաև ներկայ պահանջի հրամայողականութեան համաձայն նոր բարւոքումներ ու նոր կատարելագործութիւններ մտցնել երկրագործութեան և գիւղատնտեսութեան մէջ, որոնք դեռ հին նահապետական դրութեամբ ընթանում են, մինչդեռ մարդիկ ու ժամանակը միշտ դէպի առաջ են գնում, կոխոտելով-անցնելով բոլոր յետամնացներին և բոլոր նրանց, որոնք դեռ կպչում են հնութեան աւանդութիւններ պոչից։

Այդ փորձնական դաշտը պիտի լինէր Վարագը, որ միջոցներ պիտի տար իր հարևան ժողովուրդներին [illegible] ժամանակի կատարելագործութիւններն ու նրանց օրինակով ընթանալու։ Իսկ Վարագը իր գիւղատնտեսական վարժարանով պիտի հասցնէր աշակերտներ, որոնք պիտի գնային ու գիւղական շրջաններում կրթութեան լոյսի հետ տարածէին նաև գիւղատնտեսական [illegible]։

Դժբաղդաբար այս գեղեցիկ յոյսերը անցան գնացին որպէս գեղեցիկ երազներ. այսօր Վարագը կրկին գտնվում է դաժան իրականութեան հանդէպ, և բոլոր գեղեցիկ ծրագիրները ցնդվեցին օդում կամ փլեցին՝ սպանական դղեակների նման։ Ա՞յս պիտի լինէր վախճանը այնչափ յոյսերի, այնչափ փայլուն ծրագիրների։

Յօբելեանը չը տուեց այն արդիւնքը, որը սպասվում էր. նա տուեց մենակ 700 ռուբ. փոխս հասոյթ, որի մի մասն էլ յատկացված լինելով ծախսերին՝ մնացեալը հազիւ թէ բաւականանայ դպրոցի շինութեան ծախքերին, որովհետև Վարագը դպրոցական յարմար շինութիւնից էլ զուրկ է. նրա ներկայ դպրոցական շէնքը միայարկ և շատ անյարմար մի շինութիւն է, բոլորովին անհամապատասխան Վարագի անուան, նոյնիսկ աշակերտների առողջութեան էլ վնասակար՝ իր խոնաւութեամբ և ուրիշ անյարմարութիւններով. այդպիսի անյարմար շինութիւն գիւղերումն էլ հազիւ թէ գտնվի։ Իսկ ինչ է մնում գիւղատնտեսական դպրոցի սկզբնաւորութեան ու շարունակութեան, երկրագործական և գիւղատնտեսական անհրաժեշտ գործիքների հայթայթման համար. ոչինչ կամ գրեթէ ոչինչ, այլ միայն գեղեցիկ երազների մի անմոռաց յիշատակ։

Անբաղդ է Վարագը։ Պետերբուրգի Եկեղեցական Խորհուրդը Կովկասում գիւղատնտեսական դասընթացքներ բանալու նպատակով եօթ տարբեր տեղերի համար տուեց տարեկան 10,500 րուբլի։ Նոյն Եկեղեցական Խորհուրդը երեք տարի առաջ Վարագի դպրոցի համար էլ յատկացրել էր տարեկան 1000 ր., ինչպիսի գումարներ էլ յատկացրել էր Աղթամարին և Մշոյ ս. Կարապետի վանքին։ Վարագն այդ գումարի փոխարէն հաւաքել էր 20 աշակերտներ, դպրոցի աշակերտների թիւը 40-ից բարձրացնելով 60-ի, նոյն համեմատութեամբ էլ ուսուցիչներ վարձել. բայց նպաստը շարունակվում է երկու տարի մենակ, իսկ նրանից յետոյ նոյն Եկեղեցական Խորհուրդը յանկարծ դադարեցնում է ինչպէս Աղթամարի և ս. Կարապետի, նոյնպէս էլ Վարագի նպաստը, գուցէ Աղթամարի մասին տարածված լուրերի համար վրդովված լինելու պատճառով. բայց չենք իմանում, թէ ինչ պատճառ ունէր միևնոյն խստութիւնը ցուցնելու Վարագի համար էլ և նրան գնելու անելանելի դրութեան մէջ։ Անելանելի դրութիւն ենք ասում նրա համար, որ Վարագը ոչ կարող էր դուրս շպրտել ընդունած 20 աշակերտներին և ոչ էլ միջոց ունէր նրանց պահելու. բայց այնուամենայնիւ ահա երկրորդ տարին է, որ նրանց պահում է. սակայն գիտէք ինչ աղբիւրից. զարմանալի թող չը թւի, երբ ասեմ՝ յօբելեանի հասոյթից, որն այս կերպով հալվում է ահա։ Ի՞նչպէս դուրս շպրտել 20 աշակերտների, որոնք երկու տարվայ մէջ հազիւ առել են ուսման ճաշակը և որոնցից շատերը չունենն տուն, ծնողք կամ ընտանիք, կամ մանաւանդ ինչպէս շպրտել, երբ Եկեղեցական Խորհուրդը նպաստը յատկացնելիս երկու տարվայ պայման չը [illegible] հրահանգ չը գրեց, կամ ոչ մի կերպ [illegible] գաղութիւն չարաւ նոյն 20 աշակերտների համար. իսկ հոգաբարձութեան գրած նամակներին, արած կոչերին, բացատրած դժուարութիւններին պատասխանում է մենակ լռութեամբ։ Ի՞նչ բանի վերագրել այս վարմունքը, եթէ ոչ անբաղդութեան, որովհետև Եկեղեցական Խորհուրդը եթէ մի լուրջ պատճառ ունենար, ի հարկէ պիտի գրէր. իսկ մարդ ապշում է այդ կերպ վարմունքի հանդէպ. ինչո՞ւ յատկացնել մի գումար և հոգաբարձութեանը մղել նոր պարտաւորութիւններ վերցնելու և ինչո՞ւ յանկարծ ընդհատել, այն էլ առանց որևէ պատճառ յայտնելու, և հաստատութիւնը գնել անելանելի դրութեան մէջ։

Նոյն անբաղդութեան չէ՞ք վերագրում նաև այն, որ մի տիկին (Գարասուլեան՝ Եկատերինօդար քաղաքից) առաւել քան 10—12 տարի առաջ մի կարևոր կտակ է

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԽՕՍԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

(Վ. Դօրօշեվիչի)

(Թիւրքական զրոյց)

Սուլթանը երազ տեսաւ։

Սուլթանին երազում երևաց գերեզմանատուն։

Գերեզմանատանը կանգնած էր մշտադալար նոճին։

Գերեզմանների մէջ ծլել էին ծաղիկներ։ Շատ սիրուն և ուրախութիւն պատճառող ծաղիկներ։

Բայց փչեց խիստ տաք քամի, և չորացան ուրախութիւն պատճառող ծաղիկները, իսկ տխուր մշտադալար նոճին բարձրացաւ ինչպէս սև ծխի սիւն և գերեզմաններին ցոյց տուեց երկինքը։

Սուլթանը նայեց երկնքին։

Երկնի վրա ձգվել էր աստղերի ժանեակ։ Եւ նրանց մէջ լողում էր երկնքի վրա լիալուսինը։

Բայց բարձրացաւ փոթորիկ, և երկնքից թափվեցին աստղերը։

Եւ երկնքի վրա մնաց միայն լիքը, հանդարտ լուսինը։

Սուլթանը սարսափի մէջ արթնացաւ։

Աստուած մի սուլթան է։ Աստուած յաւիտենական մի մշտադալար նոճի է և յաւիտենական լուսինը երկնքի վրա։

Եւ հրամայեց կանչել իր մօտ արքունի՝ երազ մեկնողին։

— Ահա թէ ինչ տեսայ ես երազումս։

Եւ սուլթանը նրան պատմեց երազը։

Երազ մեկնողը մի քանի ակնթարթ մտածեց, համբուրեց փադիշահի ոտի տակի հողը և բացագանչեց.

— Սարսափելի երազ։ Դա նախազգուշացնում է քո մերձաւորներին տխուր ճակատագիր, տէր ուղղահաւատ։ Նրանք բոլորը քեզանից առաջ կը մեռնեն։

Սուլթանը ունէր կանայք, հրաշալի՝ ինչպէս լուսինը ունէր աղջիկներ, գեղեցիկ՝ ինչպէս աստղերը. ունէր տղաներ, որոնց նա սիրում էր՝ ինչպէս իր արևը։

— Եւ դու կը տեսնես, փադիշահ, բոլոր քո մերձաւորների մահը։

Սուլթանը խոժոռեց։

—Ձը գիտեմ, վիճակված է ինձ տեսնել իմ մերձաւորների մահը։ Բայց որ իմ մերձաւորներից մէկի մահը ես կը տեսնեմ, դա ճիշդ է։ Քո՛։

Եւ, փադիշահի հրամանով, երազ մեկնողի գլուխը հէնց այդտեղ, տեղն ու տեղը, կտրեցին։

Սուլթանը հրամայեց գտնել նոր՝ երազ մեկնողի։

Բայց այն օրվանից, երբ սկսեցին գլուխները կտրվել, երազ մեկնողի պաշտօնը դարձաւ պատասխանատու։

Իսկ պատասխանատու պաշտօնի համար այնքան էլ հեշտ չէ ցանկացող գտնել։

Բոլոր հռչակաւոր աստղաբաշխները հրաժարվում էին մեծ պատւից՝ լինել փադիշահի երազ մեկնողը։

— Ի՞նչ է իմ գիտութիւնս։

Բայց ահա արքունիք-արքայի դռանը երևաց ցնցոտիներ հագած մի դէրվիշ և ասաց մեծ վէզիրին.

— Աստուծոյ ստուերների ստուերը երկրի վրա է։ Ես կուզենայի լինել մեր իմաստուն և ողորմած իշխողի երազ մեկնողը։

Մեծ վէզիրը նայեց նրա վրա ցաւակցութեամբ։

— Մտածել ես դու, իմ մօրս որդի, թէ ինչ պատասխանատուութեան է ենթարկվում փադիշահի՝ երազ մեկնողը։

Դէրվիշը պատասխանեց.

— Ես բոլորի մասին մտածել եմ։

Այն ժամանակ մեծ վէզիրը հառաչեց.

— Թող քո ասածը լինի, իմ քրոջ եղբայր։

Եւ դէրվիշին տարան սուլթանի մօտ։

— Գտնվեց, վերջապէս, մի մարդ, որը յանձն է առնում մեկնել քո իմաստուն երազները, փադիշահ։

— Թող մտնենայ,—ասաց սուլթանը։

Սուլթանը բազմել էր գահի վրա, շրջապատված աւագանիով։

Արքունի դահիճը—«փադիշահի սրի պաշտպանը», ինչպէս Արևելքումն են նրան անուանում—կանգնած,նայելով իր հրամայողի վրա բոլոր աչքերով, սպասում էր նշանի, որ սրի մի շարժումով կտրի դէրվիշի գլուխը։

— Ես երազում տեսայ գերեզմանատուն...,—ասաց սուլթանը և պատմեց իր երազը։

Դէրվիշը մի քանի ակնթարթ մտածեց, համբուրեց փադիշահի ոտի տակի հողը և բացագանչեց.

— Սքանչելի՜ երազ։ Բաղդաւոր է նա, ով այդպիսի երազներ է տեսնում։ Երջանիկ է նա, ում բաժին է ընկնում նրանց գուշակելու։ Բոլորը գրված է ճակատագրի գրքի մէջ։ Բաղդը կը պաշտպանի քեզ։ Բաղդը կը պաշտպանի քո մերձաւորներին դառնութիւններից՝ տեսնել քեզ մեռած։ Դու նրանցից աւելի երկար կապրես։

Եւ սուլթանը հրամայեց դէրվիշին շնորհել ոսկի ու ընծայել մեծարանք։

Ինչպիսի՜ զանազանութիւն։

Յիմարը նախազգուշացրեց մերձաւորներին մօտալուտ մահ, խելօքը՝ սուլթանին երկար կեանք։

—

Այս զրոյցը Աբդուլ-Համիդի ժամանակներին սիրում էր պատմել թիւրքական գրաքննութեան գլխաւորը Կ. Պօլսի լրագիրների խմբագիրներին։

— Կարևորն այն չէ, իմ բարեկամներ, թէ ինչ ասէք, այլ այն՝ թէ ինչպէս ասէք։

Թարգմ. Յովհ. Դանիէլեան

անում Վարագի վանքին, նոյնիսկ 15 ամիս առաջ գրում ու ցանկութիւն է յայտնում Արշակ Թումանեանի—Կայծունի — միջոցով շուտով գիւղատնտեսական դպրոց բանալ Վանում. նոյնիսկ թելադրում է մշակել ծրագիր. իսկ նրանից երեք ամիս յետոյ վեր է կենում և, քանդելով իր նախորդ կտակը, նոր կտակ է անում՝ նրա գործադրութիւնը յանձնելով Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքին և Կիլիկիոյ կաթողիկոսին։

Սրանք, ընթերցող, արդեօք պարզ հեգնանքներ չեն մեր երազած գիւղատնտեսական դպրոցի մտապատկերի հանդէպ։ Ցուրտ ու դաժան իրականութիւնն այսպէս մի առ մի փշրում է մեր յոյսերը և ասում մեզ՝ «կոշկակա՛ր, կոշկիցդ մի՛ վեր անց կենալ»։ Ահա թէ Վարագի յիսնամեայ յոբելեանական տօնն ի՛նչ արդիւնքներ տուեց և մեր նրա վրա դրած յոյսերը ի՛նչ վիճակումն են այժմ։ Այս տողերը մենք ջերմ կերպով յանձնում ենք Պետերբուրգի Եկեղեցական Խորհրդի և Հայ Գիւղատնտես. և Տնայնագ. Ընկերութեան խորին ուշադրութեանը։

Մտրակ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԽԱԲՐԻԿՆԵՐ

✦ Հայերուն զինուորագրութեան խնդիրը կը շարունակուի։ Կիլիկիոյ ամեն գլխաւոր քաղաքաց մէջ անոնցմէ քիչ շատ կը գտնուին։ Զինուորական իշխանութիւնները գոհ են իրենցմէ և աղէկ կը վարուին անոնց հանդէպ։ Բայց նոյն չէ ստորադաս պետերու վարմունքը—օնբաշի, չավուշ—անկիրթ և կոշտ ընդհանրապէս՝ չեն քաշուիր այդ նորեկներուն զգացումները վիրաւորել։ Ցուսանք թէ ատոնք ալ խելքի գան։

Բայց ինչ որ այս բանի մէջ ուշագրաւ թերութիւն մըն է, այդ ալ զինուորագրութեան նախնական քննութեանց մէջ ի գործ դրուածն է։

Այդ քննութիւնները կըլլան հարևանցի և ատով դուռ կը բացուի զեղծումներու։ Անշուշտ ասոնք միայն հայուն համար չեն, բայց գէթ մեզի համար, որ նոր կը տեսնենք, նորութիւն մըն է ատեղ։

Եւ եթէ մտածենք, որ այդ քննութեանց մասնակցող հայերն և հայ բժիշկներն ևս կը գործեն այդ կարգի շահագործութիւններ, խնդիրը աւելի ցաւալի կըլլայ։

Ես չեմ խօսիր տարիքներու ուղղութեան մէջ գործուածներու մասին՝ միշտ բնականաբար ի նպաստ հարուստներուն և ազդեցիկներուն. այլ պէտի յիշեմ մէկ երկու դէպք, գաղափար մը տալու համար։

Մարաշէն Հալէպ ուղևորութեանս մեզի ընկեր էին երկու հայեր ևս։ Մէկը՝ 60—70-ն անցած կոյր ծերունի մը, աղքատ, անոք, որ ստիպուած էր Հալէպ երթալ ինքզինք ցոյց տալու, զի Մարաշի մէջ գտնուող զինուորական իշխանութիւնները կուզէին զինք մուրն նշանակել զինուոր երթալիք իր մէկ ազգականին։ Անիկա կը պատմէր, որ զինք քննող հայ բժշկին դրամ չը տալուն համար է, որ ստիպուած է մինչև Հալէպ երթալ։

Իսկ միւսը, արդարև երիտասարդ մը, որուն ոտքը երկու տարի առաջուայ դէպքերուն ջախջախուած էր, և միևնոյն, կամ նոյն կարգի բժիշկ մը չէր ուզած այդ դժբաղդ [illegible] կարելի է քիչ մը աւելի խիստ հրամաններով այդ կարգի անկարգութեանց դէմը առնել, և խեղճ ու աղքատ մարդիկ զուր դժուարութեանց և ծախսերու չենթարկել։

Գոնէ կառավարութիւնը հոգար այդ կարգի վկայեալ անկարներու երթ ու դարձի ծախքերը։

— Շատ կուզէք, պէտի լսէք։ Իրաւ որ։

✦ Պզտիկ մըն ալ վիճակագրութիւն։

Բողոքական միսիոնարութիւնները և անգլիացի, ամերիկացի ու գերմանացի հաստատութիւնները բաւական որբանոցներ ունին Կիլիկիոյ զանազան վայրերու մէջ։

Հաջին, որբանոց մը 320 երկսեռ որբերով, ամերիկացիներէ և գերմանացիներէ մատակարարուած։

Մարաշ, 325 արու և 250 աղջիկ սանեբով որբանոցներ, գերմանացիներէ մատակարարուած։

Մարաշ, 100 մանչ և 140 աղջիկ որբանոց մը, անգլիացիներէ մատակարարուած։

Խառնի, մօտ 150 որբ, երկսեռ, մատակարարուած գերմանացիներէ։ Հսկայ շինութիւնք կը շինուին հոն, որմէ վերջ պիտի շատցնեն անշուշտ այս թիւը։

Այնթապ, 153 որբ, երկսեռ, անգլիացի հարուստ օրիորդի մը ձեռքով կառավարուող և ջանքով մատակարարուող։

Այնթապ, 134 որբ, երկսեռ, ամերիկեան միսիոնարութեան։

Կարելի է ուրիշ տեղեր ալ կան, որ ես չգիտեմ։ Այս որբերը կը մեծնան օտար ոգիով մը և օտար լեզուով։

Տոհմային կրթութեան ուժ չի տրուիր։ Օտարներէն աւելի անոնց հայազգի պաշտօնեայք—առանց բացառութեան բողոքական—հակառակ են տոհմային դաստիարակութեան, մանաւանդ որ գործադրութիւնն ալ իրենց ձեռքն է։

Մի-Նա

Մերսին, 28 ապրիլ

ԼՈՒՐԵՐ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԻՑ

«Մշակի» № 99-ում, Թիւրքահայերի կեանքից հաղորդած լուրերի բաժնում, քաղելով «Բիւզանդիոնից» զետեղել էինք մի լուր՝ Կեսարիայի ս. Կարապետի վանքի ուսումնարանում աշակերտների սարքած դասադուլի մասին։ Թէև դասադուլն այժմ արդէն վերջացել է, բայց որովհետև հետաքրքրական է այդ մասին նոյն ուսումնարանի ուսուցչական խմբի բացատրութիւնը, գրված մարտի 27-ից և ուղղված Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքարանին, ուստի ստորև առաջ ենք բերում այդ գրութիւնը՝ քաղելով Թիւրքահայ Թերթերից.

Կեսարիոյ ս. Կարապետ վանքի բարձրագոյն վարժարանն այս երկրորդ անգամ ըլլալով արտաքին գրգռումներու երեսէն թատր կը հանդիսանայ շփոթութեանց. պարտ կը զգանք եղելութիւնն համառօտակի պատմել։ Ասանց բանաւոր ու օրինական առարկութիւններու, մարտ 15-ին հլու աշակերտութիւնը 14 յօդուածէ բաղկացած պահանջագիր մը ներկայացուց տեսչութեան, անոր կէտ առ կէտ գործադրութեան վրայ պնդելով։ Մէկ կողմէն ուսանողութիւնը հանդարտութեան հրաւիրելով, Կեսարիա՝ հոգաբարձութեան իմաց տրուեցաւ։ Մարտ 16-ին հոգաբարձութիւնը վանք հասաւ և ամեն կարելի ջանք ի գործ դնելով հանդերձ՝ ճարահատ մնաց և դէպքը պաշտօնապէս մանրամասնեց տեղւոյս քաղաք. ժողովին։ Մարտ 18-ին խնդրոյն կարևորութիւնը նկատի առնելով քաղաք. ժողովի մեծամասնութիւնը վանք հասաւ, ժողով գումարեց փոխ վանահայր Սմբատ վարդ. Սալպաշեանի նախագահութեան տակ, մասնակցութեամբ նաև հոգաբարձութեան։ Ժողովը խնդիրը մանրակրկիտ կերպով քննելէ վերջ՝ վերահասու եղաւ տեղի ունեցած անցուդարձերուն և պատրաստեց իր տեղեկագիրը։ Ցորչափ, խլատ վերջացալէս իրենց բաբերար ազդեցութիւնը գործեցին խաբէութեան զոհ բարի աշակերտութեան վրայ, և, դասադուլը վերջ գտնելով, դասերը կանոնաւորաբար վերսկսան մարտ 21-ին։ Նկատելով որ անբարեխիղճ անձեր պիտի չդադրին խռովութեան որոմ ցանելէ մերթ ընդ մերթ, պէտի չխղճահարին ամօթապարտ ըլլալէ, կը համարձակինք սոյն կարևոր կէտն յանձնել պատրիարքարանիդ ուշադրութեան։ Վիճակիս առաջնորդ տէր Տրդատ եպիսկոպոսի անձնական հակառակորդներէն ոմանք, ուղիղ միջոց մը չգտնելով, ծուռ ու մուռ արահետներէ սպրդելով կուզեն մտնել վարժարանին։ Պաշտօնէութեան աչալուրջ հսկողութիւնն այս անգամ ալ քօղազերծ ըրաւ զիրենք։ Ցաւալին այն է, որ այսօրինակ այպանելի փորձերու գլխողն աթոռ և ձայն ունի գաւառ. ժողովին մէջ։ Այս անձին և իր ընկերներուն նպատակն է այս կամ այն կերպով Կեսարիոյ գաւառ. ընդհ. ժողովին միջամտութիւնն հրաւիրել վարժարանական և վանական խնդիրներուն մէջ։

Ուսանողութեան գլխաւոր ղեկավարն և բողոքը, ուղղուած գաւառ. ժողովին, և մանաւանդ ուսանողութեան պնդումը թէ՝ գաւառ. ժողովի դատաստանէն ի զատ ուրիշ դատաստանի չանսար և այլն, յայտնի կապացուցանեն «ազատական» տխրասով յատկանշուած մէկ քանի երեսփոխաններու խաղը։ Արդարև պէտք է խոստովանիլ, թէ գաւառ. ժողովոյ խնլանաս անդամները վարժարանի մասին զերծ են այն նեղ մտա[illegible] վարակուած են ոմանք։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 8 մայիսի

Մակուի շրջանում եղող ս. Թադէոս վանքի վանահայրը Խոյ գալով հեռագրեց Թաւրիզի առաջնորդին, որ Մակուի սարդար Իղբալ-Սալթանէն բռնի կերպով տիրեց վանքին, ասելով որ իր սեփական կալուածն է։ Վանահայրը փախել է Խոյ։

Անսպասելի լուրը ստանալուն պէս՝ առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոսը դիմեց գնեբալ-նահանգապետին խիստ բողոքով։ Դեռ պատասխան չը կայ, սրբազանը կրկնեց իր բողոքը և գործն ամբողջութեամբ յայտնեց Էջմիածին կաթողիկոսական տեղակալ Սուրենեան արքեպիսկոպոսին։

Վանքի դէպքերի մասին մանրամասնութիւն կը գրեմ «Մշակին» յաջորդ թղթակցութիւններով։

Խոյի վիճակը գնալով վատանում է, խանութ բազար փակ են։ Սալմաստի ներքոյ Խոյի անջումանը ցրիւ է եկել։ Անդամները եկել են Թաւրիզի անջումանին բողոքելու։

Թաւրիզումն էլ անջումանի դէմ բողոքները շատանում են. լաւ հետևանք չէ սպասւում։

Թաւրիզն ևս անտարբեր չը մնաց մեծանուն բարերար հանգուցեալ Ալէքսանդր Յովհաննիսեան Մանթաշեանի յիշատակն յարգելուց հանդիսաւոր հոգեհանգստով։

Նկատելով Մանթաշեանի՝ հայ եկեղեցուն, կրթական ու կուլտուրական հաստատութիւններին, հայ ուսանողութեան՝ Ռուսաստանում թէ Եւրոպայում, Էջմիածնի Մայր Աթոռին և այլ բարեգործական նպատակներին ցոյց տուած օրինակելի աջն ու տուած մեծաքանակ նիւթական նպաստները. նկատելով որ արդիւնաշատ հանգուցեալը իրաւամբ արժանի է հայ ժողովրդի յարգանքին ու համակրանքին, և միանգամայն նրա բարեգործական ձեռնարկութիւններն ունեն համազգային նշանակութիւն, Թաւրիզի Աղքատախնամ Ընկերութեան վարչութեան առաջարկութեամբ—ինչ որ հանգուցեալի անմոռանալի յիշատակն յարգող հասարակութեան ևս ցանկութիւնն էր—այսօր առաւօտեան պատարագի արարողութիւնից յետոյ կատարվեց հոգեհանգիստ երկսեռ բազմութեան ներկայութեամբ Բերդաթաղի ս. Աստուածածին եկեղեցում։

Ատրպատականի թեմի առաջնորդ Կարապետ եպ. Տէր-Մկրտչեան հոգեհանգստեան առիթով խօսեց զգացված դամբանական և հանդէս բերեց վաղամեռիկ բարեգործի բարեմասնութիւններն ու կեանքի և գործունէութեան բնորոշ կողմերը երկու տեսակէտից։ Նախ հանգուցեալն օժտված առևտրական տաղանդի ույժով և կորովի կամքով ասպարէզ է նետվում որպէս խիզախ նախաձեռնող խոշոր արդիւնաբերական աշխարհում, աջող հետևանքների հասնում, իր շուրջը պատրաստելով հազարաւոր հայ մարդկանց համար կեանք ու գործունէութիւն. միևնոյն ժամանակ օրինակելի և դրդիչ ույժ է հանդիսանում հայ վաճառական և արդիւնաբերութիւնների հետամուտ դասակարգի աչքում, այս, այն դասի մարդկանց, որոնց պակասում է բացարձակապէս ձեռներէցութեան ոգին, մի բան՝ որ պատմութեան կարգն է անցել վաղուց։ Սրբազանի համոզմամբ, Ալ. Մանթաշեանի այս առանձնայատուկ կողմը բարերար գործունէութիւն է։ Երկրորդ՝ հանգուցեալ բարերարը համոզված բարեգործ էր, եկեղեցասէր, բարեպաշտ քրիստոնեայ և մտաւոր կրթութեան անպայման սիրահար ու պաշտպան։

Թեմակալ սրբազանը արտասանած դամբանական ճառում հաստատուն յոյսեր էր տածում հանգուցեալի ժառանգների վրա, որ նրանք կը յարգեն իրանց սիրեցեալ հօր յիշատակը և անսայթաք կընթանան այն լուսաւոր շաւղով, որ տեղով քայլեց համազգային բարերարը։

Հոգեհանգստից յետոյ Թեմակալի ստորագրութեամբ ցաւակցական հեռագիր ուղարկվեց հանգուցեալի զաւակներին։

Հանդիսատ նշխարներին այն գիտակից անձնաւորութեան, որ ընդունակ է իր եսից քարշ տալ հասարակութեան երախտագիտութիւնն ու յարգանքը։

Հայկազուն

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿՈՆԳՐԷՍԸ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՀՌՈՄՈՒՄ

Մայիսի 18-ին (ն. տ.) ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհում տօնվեց խաղաղասէրների կողմից խաղաղութեան տօնը։

Այդ օրը բոլոր խաղաղասէրները հանդիսաւոր խոստումն տուեցին՝ «կռւել անընդհատ Ույժի և Անարդարութեան Թագաւորութեան դէմ և հաստատել նրա տեղ Արդարութեան և Ճշմարտութեան Թագաւորութիւնը, որի ներքոյ մարդկային տոհմի ամեն մի անդամի իրաւունքները և պարտականութիւններն յարգված կը լինեն միացեալ Մարդկութեան օգտի համար»։

Խաղաղասէրները ցանկութիւն յայտնեցին մեծ թւով գնալ այս տարի Հռոմ, ուր հոկտ. 17—24-ին պէտք է գումարվի Խաղաղութեան Համաշխարհային XIX կոնգրէսը և Սէն-Անժ դղեակում պէտք է բացվի խաղաղութեան պատմական ցուցահանդէսը։

Այդ առիթով, հարկ ենք համարում առաջ բերել այստեղ իտալացի նշանաւոր խաղաղասէր, Հռոմի համալսարանի պրօֆեսոր և գիտնական կոմս Անջէլօ Դը-Գուբերնատիսի նամակը, որ ուղղել է յարգելի պրօֆեսորը հայերին, ի դէմս Հ. Առաքելեանի, Հռոմից, հրաւիրելով հայերին ևս մասնակցել տիեզերական այդ մեծ տօնախմբութեան։

«Հռոմ, 26 մարտի 1911 թ.

«Սիրելի կոլէգ.

«Դեռ երկու ամիս առաջ ես ուղարկեցի ձեզ մի նամակ և տպագրված հրաւիրագրեր, հրաւիրելով ձեր ուշադրութիւնը խաղաղութեան կոնգրէսի վրա, որ կայանալու է Հռոմում հոկտ. 17—24-ին, և մանաւանդ խաղաղութեան պատմական ցուցահանդէսի վրա, որ կազմակերպվում է այդ առիթով։ Ես կը փափագէի, որ հայերն ևս հետաքրքրվեին այդ ցուցահանդէսով, մանաւանդ դուք հետաքրքրվէք։ Հայաստանը, անտարակոյս, նոյնպէս դեր է խաղացել խաղաղութեան պատմութեան մէջ, ուստի ես խնդրում եմ ձեզ հաղորդել ինձ դոկումենտներ հայկական պասիֆիզմի (խաղաղասիրութեան) և պասիֆիստների մասին։ Իսկ մինչ այդ, հաճեցէք արձանագրել այն քարտէզի վրա, որ ընդ սմին ուղարկում եմ ձեզ, մի խաղաղասիրական միտք, կցելով նրան ձեր լուսանկարը, զետեղելու համար խաղաղասէրների ալբոմի մէջ։

«Միևնոյն ժամանակ ուղարկում եմ ձեզ ցուցմունքներ և ծանօթութիւններ բոլոր այն դիւրութիւնների մասին, որոնք արվելու են ցանկացող հայերին՝ այցելել այս տարի Հռոմի և Տուրինի ցուցահանդէսները, սկսեալ ապրիլ ամսից մինչև նոյեմբերը։ Տուրինի ցուցահանդէսը նուիրված է մանաւանդ ճարտարական արուեստներին, իսկ Հռոմինը՝ գեղարուեստին, պատմութեանը, հնագիտութեանը, ազգագրութեանը։

«Մեծ յոյսով, որ կը տեսնեմ ձեզ Հռոմում հայերի մի ստուար խմբով, ես ողջունում եմ ջերմաբար ձեզ և սեղմում ձեր ձեռքը։

«Ձեզ անձնուէր՝

«Անջէլօ Դը-Գուբերնատիս

«Նախագահ Խաղաղ. Միջազգ. Միութեան»

Մեր կողմից, յորդոր կարդալով հայ ինտելիգենցիային այցելել այս տարի Հռոմի ցուցահանդէսը և մասնակցել խաղաղութեան կոնգրէսին, մանաւանդ այցելել խաղաղութեան ցուցահանդէսը, մենք պատրաստ ենք հաղորդել ցանկացողներին բոլոր այն տեղեկութիւնները, որոնք դիւրութիւններ կընծայեն ցանկացողներին՝ Հռոմ գնալու։

Հ. Ա.

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Մայիսի 6-ին, Հաագայի համաժողովի տարելիցի օրը, ամբողջ աշխարհիս խաղաղասէրները պայմանաւորվեցին, համաձայն անգլիացի Ֆէլիքս Մօշէլեսի առաջարկի, այս տարի համարել «Խաղաղասիրական Տօնը» մայիսի 18-ը (ն. տ.), փոխանակ ապրիլի 22-ի։

«Խաղաղութեան Ընկերութեան» Պետերբուրգի վարչութիւնը այդ օրը ունեցաւ հանդիսաւոր նիստ, Վ. Վ. Ֆիլոսոֆովի նախագահութեամբ։

Նիստին ներկայ էին եղել նաև «Խաղաղասիրական Ընկերութեան» Մոսկվայի ճիւղի նախագահ իշխան Պ. Դոլգորուկովը և Պետերբուրգի յայտնի խաղաղասէրներ Ն. Շուբին-Պօզդեևը, Ֆ. Րօդիչևը, Պետական Դումայի անդամ Ի. Եֆրեմովը, բժշկապետ Ա. Շարանովը, կոմս Պերովսկին, Վ. Նեմիրօվիչ-Դանչէնկօն և շատ ուրիշներ։

Ժողովը ընդունեց միաձայնութեամբ հետեւեալ բանաձևը, որը առաջարկված էր Բեռնի մշտական միջազգային բիւրոյի կողմից։

«Պետերբուրգի «Խաղաղասիրական Ընկերութեան» վարչութեան անդամները մայիսի 6-ին նիստ կայացնելով, Հաագայի առաջին համագումարի բացման տարելիցի օրը, միանալով այդ օրվան տօնմանը ամբողջ աշխարհի խաղաղասէրների կազմակերպութիւնների կողմից և փառաբանելով իրանց սկզբունքային համամտութիւնը «Խաղաղութեան» գաղափարին, կանգնում են այսօր գործնական հողի վրա, որը ձեռք է բերված շնորհիւ «Խաղաղութեան» գործին, հասարակութեան բոլոր խաւերին և քաղաքական բոլոր կուսակցութիւններին պատկանող անձանց կողմից ցոյց տրված աջակցութեան։

«Վերջին ժամանակներս արվեցին որոշ առաջարկութիւններ և ձևակերպվեցին կոնկրէտ նախագծեր մեծ հեղինակութիւն վայելող անձանց կողմից։ Առաջին տեղը բռնում է Հիւս. Ամերիկայի Միացեալ Պետութիւնների նախագահի առաջարկած նախագիծը, որը վերաբերում է անգլօ-ամերիկեան պայմանագրին, որով միջնորդ դատարանին են յանձնվում անխտիր բոլոր վէճերը, այլ և այն առաջարկը, որով պիտի հիմնվի մշտական միջազգային դատարան։ Պետերբուրգի «Խաղաղութեան Ընկերութիւնը» յայտնում է իր պատրաստակամութիւնը՝ նուիրելու իր ջանքերը լուրջ կերպով ուսումնասիրելու այս և համանման նախագծերը։ «Խաղաղութեան Ընկերութիւնը» առանձնապէս կաշխատի նրանց օգտին ստեղծել անհրաժեշտ չափով ուժեղ հասարակական կարծիք, որ կը հարկադրէ կառավարութիւններին, տալ իրանց ներկայացուցիչներին՝ որոնք ուղարկվելու են Հաագայի երրորդ համագումարին, հրահանգ, որով հնար կը լինի բարեյաջող կերպով լուծելու սպառազինման հարցի սահմանափակումը։

«Ընկերութիւնը ցանկանում է, որպէսզի բոլոր կառավարութիւնները նշանակեն յատուկ մասնաժողովներ, որոնք կուսումնասիրեն այն հարցը, թէ ինչ կերպ կարելի է [illegible] միջազգային համաձայնութեան ուղիով։

«Եւ վերջապէս, մշտապէս ժխտելով ույժի և անարդարութեան իշխանութիւնը միջազգային յարաբերութիւնների մէջ, Ընկերութիւնը կը ձգտէ մտցնել մարդկային այս շրջանի յարաբերութիւնների մէջ արդարութիւն և իրաւունք, որի ժամանակ իւրաքանչիւր պետութեան իրաւունքները և պարտականութիւնները խստօրէն կը պաշտպանվեն, յօգուտ ամբողջ մարդկութեան»։

Այս բանաձևի միաձայն ընդունելութեան մասին հաղորդվեց Բեռնի մշտական միջազգային բիւրոյին հետևեալ հեռագրով, ստորագրութեամբ ժողովի նախագահի և Մոսկվայի ու Պետերբուրգի «Խաղաղութեան» ընկերութիւնների նախագահների.

«Դոկտոր Գօբային (բիւրոյի գլխաւոր քարտուղար), Բեռն։ Մոսկվայի և Պետերբուրգի «Խաղաղութեան» ընկերութիւնների վարչութիւնները Հաագայի համագումարի տարելիցի առիթով ժողով գումարելով եղբայրական ողջոյն են առաքում մշտական բիւրոյին, որը այսօր նիստի է հաւաքվել Բեռնում, և միաձայն ընդունում են Ֆելիքս Մօշէլեսի բանաձևը»։

Ապա ժողովը լսելով իշխան Պ. Դոլգորուկովի զեկուցումը Մոսկվայի ընկերութեան վարչութեան ընդունած բանաձևի մասին, որը վերաբերում է ընկերութեան առաջիկայ աշնանը նախապատրաստելիք և քննելիք միջնորդ ինստիտուտի հարցին, որ կը լինի Ռուսաստանի, Անգլիայի և Ֆրանսիայի միջև, որպիսի առաջարկութիւնը բղխում է Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ-Պետութիւնների նախագահ Տաֆտից, վերոյիշեալ պետութեան և Անգլիայի համար, ժողովը միաձայն ընդունում է Մոսկվայի բանաձևը։

Ի. Եֆրեմովը, որպէս զեկուցող ռուս պարլամենտականների խմբի 1911 թւի հոկտեմբերին Հռոմում կայանալիք միջպարլամենտական համագումարին, պետութիւնների միջև միջնորդութեան հարցի մասին հաղորդում է նախագծվող այն աշխատանքների նկատմամբ, որոնք պիտի քննութեան առնվեն Հռոմի համագումարում. Նա բացատրում է միջնորդութեան հարցի ամբողջ կարևորութիւնը կոնֆլիկտների դէպքում, իբրև մի նախնական շրջան, մինչև միջնորդ դատարանները և պայմանագրերը, և առաջարկում է ռուս խաղաղասէրներին հերթական դարձնել այս հարցը, մօտից քննելու նմանապէս և այն զեկուցումները, որոնք վերաբերում են պետութիւնների միջև կատարվելիք միջնորդութիւններին։

Ժողովը միաձայնութեամբ ընդունում է Ի. Եֆրեմովի առաջարկը և մօտակայ հերթին է դնում նմանապէս այն հարցի ուսումնասիրութիւնը, որը վերաբերում է Ռուսաստանի և Թիւրքիայի միջև հնարաւոր համաձայնութեանը՝ կրճատելու սև-ծովեան նաւատորմի սպառազինումը։

Ժողովը որոշում է հրատարակել աշնանը իր աշխատանքների առաջին ժողովածուն, Մոսկվայի ընկերութեան օրինակով, որը լոյս տեսաւ վերջերս՝ «Ժողովածու Մոսկվայի Խաղաղութեան Ընկերութեան» խորագրով։ Մինչև ժողովածուի լոյս տեսնելը, առանձին հրատարակութեամբ կը տպագրվի Պետերբուրգի ընկերութեան հրատարակութեամբ Պ. Միլիւկովի «Սպառազինված աշխարհը և զինաթափման սահմանափակումը» աշխատասիրութիւնը։ Իսկ աշնանից կը սկսի լոյս տեսնել պարբերաբար խաղաղասէրների «Ամսաթերթը»։ Այս գործին յատկացված է իբրև առաջին նուէր 500 րուբլի՝ Ն. Շուբին-Պօզդեևի միջոցով։

Վերջում ժողովը ընտրում է հրատարակչական մասնախումբ, որի մէջ մտնում են Ն. Շուբին-Պօզդեև, Վ. Նեմիրովիչ-Դանչէնկօն, Կ. Արաբաժինը, Գ. Սարգսեանը, Վ. Ֆիլոսոֆովը և Ե. Սեմեոնովը։ Հռոմի համար պատգամաւորներ են ընտրվում՝ Մ. Կովալևսկին, Ի. Եֆրեմովը, Ֆ. Րօդիչևը, Ե. Չիրիկովը և Ե. Սեմեոնովը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մայիսի 16-ին, երեկոյեան, Երաժշտական Դպրոցի դահլիճում կայացաւ Հայոց Ազգագրական Ընկ. հրապարակական նիստը, ուր անդամ Գարեգին վ. Յովսէփեան կարդաց մի հետաքրքրական ռեֆերատ հայ մանրանկարչական արուեստի մասին։ Հաւաքվել էր ունկնդիրների բաւական մեծ բազմութիւն։

Դասախօսի գլխաւոր նպատակն էր ցոյց տալ, որ հայկական թէ ճարտարապետական և թէ մանրանկարչական արուեստը, ըստ իր ձևի և էութեան, զուտ արևելեան արուեստ է կամ արևելեան ոճ է, նման ասորական-քաղդէականին և ընդօրինակութիւն չէ բիւզանդականին։ Այդ միտքը ապացուցելու համար նա բերեց բազմաթիւ օրինակներ և նկարներ զանազան ձեռագիրներից քաղած կամ ընդօրինակած, սինեմատօգրաֆային եղանակով էկրանի վրա ցոյց տալով հայկական ճարտարապետական կամ մանրանկարչական արուեստի նշոյլները։

Դասախօսը իր ռեֆերատը բաժանել էր երկու մասի։ Երկրորդ մասը, որ վերաբերում էր գլխաւորապէս կիլիկեան շրջանին, երբ հայկական արուեստը կրել էր բիւզանդական և արևմտեան-եւրոպական կամ իտալական ազդեցութիւն, աւելի հետաքրքրական էր և ցոյց տուեց թէ գեղարուեստը որպիսի կատարելութեան հասաւ հայոց մէջ կիլիկեան շրջանում։

Հասարակութիւնն ընդունեց դասախօսութիւնը բուռն ծափահարութիւններով։ Ցանկալի էր տպված տեսնել այդ դասախօսութիւնը։ Դասախօսը բարեխղճօրէն ուսումնասիրել էր իր առարկան, թէև ժամանակի սղութեան պատճառով ստիպված էր կրճատել դասախօսութիւնը, որ տևեց դարձեալ մօտ 3 ժամ, ժամը 9-ից մինչև 12-ը։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

Մայիսի 5-ին, երեկոյեան ժամը 5-ին, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան շինութեան մէջ, նախագահութեամբ մինիստր Ա. Կասսոյի, տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն, նուիրված Թիֆլիսում բացվելիք բարձրագոյն դպրոցի հարցի քննութեան։

Խորհրդակցութեանը մասնակցում էին Կովկասի Փոխարքայի ներկայացուցիչ Ա. Նիկոլսկին, Փոխարքայի խորհրդի անդամ Ն. Զուևկովսկին, ֆինանսների մինիստրի օգնական Վեբերը, ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրի օգնական Շուկինը, երկրագործութեան մինիստրի օգնական Պոլնովը և այլք։

Առաջին խօսքը տրվեց Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեանին, որից յետոյ խօսեց համալսարանական յանձնախմբի նախագահ իշխան Գ. Թումանեանը, որը մատնանշում է կովկասեան բարձրագոյն դպրոցի կարևոր դերի մասին, տեղական և համապետական իմաստով։ Կովկասը Միջին Ասիայի հետ ներկայանում է իբրև միակ ծայրագաւառ, որը զուրկ է բարձրագոյն դպրոցից։ Երկիրը անջատված է մտաւոր կենտրոններից և գիմնազիաներ ու ռէալական դպրոցներ աւարտող՝ 1000 հոգուց ներ-

[illegible]

ՈՐՏԵՂ ՊԵՏՔ Է ՀԻՄՆԵԼ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

I

[illegible]

որ ամառը անկարող լինելով դիմանալ արևի կիզիչ ճառագայթներին և հեղձուցիչ օդին և զանազան գեռուններին ու մոծակներին՝ գարնան վերջերում գաղթում է լեռները և աշնանից վերադառնում միայն աշնան սկզբներում: Լեռնային գօտիներում ապրում են միայն հայերը և մասամբ Թիւրքերը, որոնք ամառ-ձմեռ մընում են իրանց բնակավայրերում. դաշտավայրը տեղերում Թառթառի շրջանի մօտերքում հայ գիւղեր կան՝ Մարաղան, Վերին և Ներքին-Չայլուները, Սէյսուլանը, Խարամշան, Սարալը, Մարալեանը, Ղաղբիլարը և Հասան-Ղայան: Սրանք էլ յարմարված են ամառները մնալու իրանց տեղերում:

Թառթառի շրջանի դաշտավայր տեղերը ջրաբի են, ոռոգվում են Թառթառ գետից վերցված առնգին ջրանցքներից: Աղդամի դաշտավայրի մի մասը ոռոգվում են Խաչէնի գետից վերցված ջրանցքներից, իսկ միւս քիչ մասը Գառգառ գետից: Այնուհետև սակաւապէս օգտուէտ են Ղուրուչայ գետը Կարեագին գաւառին և Քեօնդալանը Ամարասի հարաւային կողմերին: Դաշտավայր տեղերի մեծ մասը մնում է անջրդի:

Այն դաշտերը, տաք կլիմաներում, որոնք ջրվում են, արտադրում են ճռտիր ցորեն, կորեկ, գարի, բամբակ, չալթուկ, սեխ, ձմերուկ և ամեն տեսակ կանաչեղէններ, խաղող, գինի, օղի և այլ շատ մրգեղէններ: Այդտեղի ժողովուրդը անհամեմատ հարուստ է միւսներից:

Լեռնային գօտիներում ապրող ժողովուրդը աղքատ է: Հողը մեծ մասամբ աւազային է և այն արդիւնքը չէ տալիս, ինչ որ պէտք է: Լեռնային գօտիներում բռնում են ցորեն, գարի, հաճար, կորեկ, գարնանացորեն, գարնան գարի, կտաւհատ, ոսպն, հալաճուկ, քնձուէթ: Այս վերջին չորսը միայն ձէթի համար են պէտք գալիս: Այս հացաբոյսերը այնքան են արտադրվում, որ միայն իրանց տէրերին են պէտք գալիս, այն էլ եթէ տարին աջող է. իսկ մեծ մասամբ անաջող տարիներում ժողովուրդը կամ օգտվում է Ռուսաստանից բերված ալիւրներից, կամ թէ Աղդամի, Թառթառի, Խոճաշէնի և Ղարաբաղի շուկաներից: Այդպէս՝ լեռնային գօտիներում ապրող ժողովուրդը չէ կարողանում արտահանել հացաբոյս, որովհետև չունի, եղածն էլ իրան չէ բաւականանում: Արտահանութեամբ պարապում են միայն դաշտավայրի ժողովուրդը, գլխաւորապէս մեր հարևան Թուրքերը և մասամբ Ջրաբերդի հայերը:

Այսպէս լինելով՝ Թող ուշիմ ընթերցողը չը դատապարտէ հայերին, որ նրանք ծոյլ և անհոգ ժողովուրդ են և վար ու ցանքով չեն պարապում: Ո՛չ, այդպէս դատելով կը մեղանչենք: Ղարաբաղցիները ի բնէ աշխատասէր, չարքաշ, քրտնաջան երկրագործներ են: Նրանք գիշեր-ցերեկ հանգստութիւն չունեն, բայց ինչ աւեա, որ դրանք հող չունեն, զրկված են դաշտերից, հացատու հողից: Գիւղական սովորութիւն է, որ մի հանդ 2—3 տարի ցանելով՝ նրան Թողնում են այլևս 2—3 տարի ուժեղանալու և հանգստանալու, որպէսզի հաց աւելի արտադրի. այսպէս՝ գիւղացիները դաշտերի մի մասը հերկում են, իսկ միւս մասը Թողնում հանգստանալու, բայց հերկածն էլ շատ քիչ է, բերք է ստացվում շատ սակաւ:

Մինչ սրանից երկու-երեք տասնեակ տարիներ առաջ ամբողջ Վարանդան և Դիզակը պահում էին ամբողջ Շուշին և Զանգեզուրը իրանց արտադրած հացաբոյսերով և մեզանում Ռուսաստանի ալիւրը երազ էր համարվում, այսօր այդ Վարանդան և Դիզակը կը կործանվեն, եթէ չը լինի Ռուսաստանի ալիւրը: Ինչու. որովհետև հող չը կայ, ժողովուրդը եռապատիկ և քառապատիկ քանակութեամբ աւելացել է, իսկ հողը մնացել միևնոյնը: Ասածներս աւելի ամփոփ և պարզ կացուցանելու համար մանաւորենք խնդիրը: Խնձորեստան գիւղը սրանից մի 30 տարի առաջ ունէր 40 ծուխ, իսկ վարելահող 380 դեսեատին: Այժմ այդ գիւղը կազմում է 130 տուն, իսկ վարելահողը միևնոյն 380 դեսեատինն է: Առաջներում 40 ծուխը բաւականանում էր 380 դեսեատին հողով, իսկ այժմ մի Թիզ հողի համար մարդ են սպանում: Դիզակի Որդնաշատ գիւղը ունեցել է 20 տուն և 100 դեսեատին հող, իսկ այժմ այդ գիւղը 110 տուն է, իսկ հողը՝ միևնոյնը: Սղնէք գիւղը 30 տուն է եղել և 150 դեսեատին հող, իսկ այժմ 125 տուն է և միևնոյն հողը: Այսպէս է ամբողջ Ղարաբաղը. ժողովուրդը տառապում է հողի համար, մարդիկ են սպանվում հողի համար: Եղբայրներ են բաժանվում հուրուսրով՝ հողի համար անհամաձայնութիւն ծագելուց: Շաբունակ սպանութիւն, գանգատ, բողոք, անբաւականութիւն՝ հողի համար: Գիւղացուն միայն հող և հող է հարկաւոր, ուրիշ ոչինչ. մնացածը ինքը կը կատարէ:

Սրանից մի քանի տարիներ առաջ խաչէնցիները, ջրաբերդցիները և վարանդացիները հասարակական խնդիրներով դիմեցին բարձրագոյն իշխանութեան և, նկարագրելով իրանց Թշուառ դրութիւնները, հող խնդրեցին: Նրանք մատնացոյց եղան այն հողերին, որոնք կոչվում էին «պետական» և ազատ՝ չահագործվելուց: Նրանց բոլոր խնդիրներն էլ մերժվեցին այնպէս, ինչպէս առհասարակ մի ընտանիքի մէջ խորԹ զաւակների խնդիրներն են մերժվում, պատառն է լինում քիչ, կամ փուտ:

Գոլիցինեան րէժիմի օրերով Ղարաբաղի պետական ազատ հողերում բնակվեցին Ռուսաստանից բերված ռուսներ: Այսպէս՝ Խաչէնում բնակվեցին 40-ի չափ ռուսներ և կազմեցին Սուժենսկիյ գիւղը, Ջրաբերդում Ջանեաթաղի մօտ մի ուրիշը, Մաղաւուզի մօտ երրորդը, Վարանդայում չորրորդը, հինգերորդը և վեցերորդը: Դրանց տրված հողերն են ընտիր, տափարակ, սևահող, պարարտ և պտղաւէտ: Ռուսական գիւղեր հաստատվելով այդ տեղերում, այնուհետև հայերը խպառ կտրեցին իրանց յոյսը հող ստանալու մասին: Բայց պէտք է ապրել, պէտք է հարկ տալ պետութեանը, կալուածատիրոջը, տանուտէրին, գզիրին, նախրչուն, սափրիչին, վերջապէս քահանային, եկեղեցուն, ուսուցչին և այլն և այլն: Այս և սրա նման հոգսերը հարկադրել են Ղարաբաղի հայերին պանդխտութեան ցուպը ձեռք առնել, և այսօր նրանց ծայրը հասել է մինչ Հնդկաստան, Չինաստան և Ամերիկա: Չես կարող մեղադրել մարդուն. երկրում գործ չը կայ, հող չը կայ վարելու, բայց ապրել է ուզում և դրա համար նա օտարութեան է գնացել աշխատելու: Այսօր Ղարաբաղում տուն չը կայ, որ 2—3 հոգի չունենայ օտարութեան մէջ: Նրանք մի որոշ ժամանակից յետոյ վերադառնալով տուն՝ կառուցել են երկյարկանի տուն և տնային նիստ ու կացը յարմարեցրել քաղաքներին: Ջը նայելով որ նա ձեռք է բերել ժամանակի յարմար նիստ ու կաց, բայց և այնպէս պանդխտութեան ցուպը նա ձեռքից վայր դնել չէ կարողանում, նորից նա գնում է օտարութիւն, որովհետև իր գիւղում չունի ինքնուրոյն գործ, կամ եթէ կայ՝ այժ և շնորհք չունի կատարելու:

Այսօր եղբարք Ժամհարեանները ուզում են մի գիւղատնտեսական բարձրագոյն ուսումնարան բանալ և դրանով սպեղանի դնել ժողովրդի ծով ցաւերին և հոգսերին: Արդարև ինչու արտասահմանից մեզ համար գալիս են խմիչքներ, որոնց շիշը արժում է 5—7 րուբլի. չէ որ սա միևնոյն խաղողից և գինուցն է, ինչ որ կայ մեզանում, իսկ մեր պատրաստած գինին շիշը հազիւ արժէ 5 կոպէկ: Ինչու արտասահմանից գալիս են տեսակ-տեսակ գործիքներ, գուԹաններ և այլ մեքենաներ, իսկ մեզանում դրանց ամենահասարակն անգամ շինել չը գիտեն. չէ որ նրանք միևնոյն երկաԹից և պողպատիցն են, ինչ որ կայ մեզանում: Այս էլ դեռ մի կողմը դնենք: Ինչու Վիէննայից հազարաւոր վերստ ճանապարհ անցնելով մեզ համար հաճարի աԹոռներ են բերում և հատը վաճառում 3—5 րուբլի, իսկ մեր անտառները լիքն են հազարաւոր միլիոն հաճարի վիԹխարի ծառերով, և չը կայ մի մարդ, որ նրանցից կարողանայ պատրաստել մի հասարակ աԹոռ անգամ: Ջը որ արտասահմանի մարդիկ երկնքից չեն իջած, իսկ մերոնք գետնի տակից դուրս ելած. չէ որ նրանք նման են մերոնց: Այո, միևնոյն մարդիկն են, բայց տարբերութիւնն այն է, որ նրանք ունեն ուսում, քաղաքակրԹութիւն, շնորհք ամեն բան շինելու և ստեղծելու, իսկ մերոնք չունեն, մերոնք դեռ տգէտ են, խաւար և անընդունակ՝ բան շինելու և ընդհակառակը դեռ անհագին Թերութիւններ էլ ունեն՝ սպանութիւն, գողութիւն, հրձիգութիւն, պամ-Թալանչութիւն և այլն: Ուրեմն պէտք է ժողովուրդը պատրաստել լաւ և հանգիստ ապրելու համար: Անտառներում ապրողներին պէտի սովորեցնել փայտից զանազան առարկաներ պատրաստելու, հող ունեցողին՝ հողը նոր եղանակով մշակելու և բաւարար արդիւնք ստանալու, խաղողի այգիներ ունեցողներին՝ խաղողից զանազան խմիչքներ պատրաստելու և այլն և այլն: Այն ժամանակ ժողովուրդը այլ ևս պանդխտութեան չի դիմի, կը մնայ հայրենիքում և կը մշակէ իր հողերը և այգիները:

Այսօր այս անհագին պակասը գալիս են լրացնելու եղբարք Ժամհարեանները իրանց գիւղատնտեսական դպրոցով:

(Վերջը միւս անգամ)

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մօրեխը Մօզդօկի օրջանում

Մ օ զ դ օ կ, 9 մայիսի

Վերջապէս հասանք գարունքին, բայց գարունքի հետ զարԹնեց շրջակայ գիւղացիների սրտի մէջ և սովի արհաւիրքը. մօրեխը պատել է Մօզդօկի շրջակայքը. գիւղացիները ահ ու սարսափից շշմած՝ իրանց աշխատանքը արդէն կորած են համարում: Ամեն տեղ խօսակցութեան առարկան մօրեխի երևան գալն է. մօրեխի առաջն առնելու համար ամեն օր սայլերով «իզվօսկա» են տանում դաշտերը դեղ սրսկելու համար: Տեղացիներից շատերը հաւատացնում են, որ բոլորովին անզօր է հակամօրեխային դեղի սրսկումը դաշտերում խոտերի վրա. պատմում է մէկը, Թէ մի գիւղացի բռնով հաւաքել է մի քանի տասնեակ մօրեխներ և տարել աձել է դոյլի մէջ պատրաստած դեղի մէջ, մի ժամի չափ սպասելուց յետոյ հանել է ու ազատ Թողել. բոլորն էլ առանց վնասի ցատկել գնացել են: Մի ուրիշ գիւղացի ասում է Թէ՝ գիւղերում տաւարները վնասվում են սրսկված խոտերը ուտելուց, բայց մօրեխին ոչ մի վնաս չէ հասնում:

— Ո՞ւր պէտք է փախչենք Աստուծու տուած պատժից,—ասում էր ինձ մի զառամեալ ծերունի,—Աստուծուն ընդդէմ բան է, որ մարդիկ ուզում են մօրեխը կոտորել. եԹէ Աստուած հրամայել է ուտելու, ինչ անենք-չանենք՝ ուտելու է. ուրիշ հնարք չը կայ. իսկ եԹէ նրանք Աստուծուց հրաման չունեն ուտելու, առանց մեզ էլ կը քաշվեն կը գնան:

— Հայրի՛կ,—ասում եմ ես,—ախար մարդիկ եԹէ առաջը չառնեն և ձեռքներից եկածի չափ չը կոտորեն, չէ որ նա էլ կենդանի է, ուտել է ուզում և անպայման պէտք է ուտէ և ապրէ. մի՞Թէ դուք, երբ ուտելու ցանկութիւն էք ունենում, միշտ Աստուծոյ հրամանին էք մնում:

— Մենք մարդիկ ենք,—պատասխանեց նա,—իսկ նրանք Աստուծու ուղարկած պատիժն են մեր մարդկանց մեղքերի համար:

Ահա այսպէս մէկը-միւսից աւելի զանազան առասպելներից սովորած մնահաւատ բաներ են տարածում և իրանց մեղքերի համար Աստուծուց ուղարկված պատիժ համարում:

Քաղաքումս տարածված են երեխաների մէջ ծաղիկը և կապոյտ հազը: Սուսիկ

Կարկուտ ու հեղեղ Բօրչալուի գաւառում

Ճ օ ճ կ ա ն (Բօրչալուի գաւ.), 12 մայիսի

Երրորդ տարին է, ինչ ճօճկանեցիք զուրկ են առատ դաշտային բերքերից ու հնձից, և սրա նման շատ ու շատ տարիներ սահել ու գլորվել են և այժմս էլ գլորվում է. բայց մեր խղճուկ գիւղացիութիւնը լի աչքով առատ հունձ, առատ ցորեն չէ դիզել կալի մէջ և կարօտ է տեսնելու, բայց Թէ երբ կը տեսնի, դա առ այժմս հարց է ու ապագայի խնդիր. չէ տեսել և չի էլ կարող տեսնել, քանի որ ինչ կորածմոլորված աշխարհային պատահարներ կան, մեր խեղճ գիւղացու դառն աշխատանքով ցանած արտի համար են պահված. մի տարի երաշտն է տանում, միւս տարին ժանգ ասված հիւանդութիւնը, երրորդ տարին անձրև չէ գալիս, մուկն է ուտում կամ Թէ չէ՝ կարկուտ է լինում, մնացած աւել պակասը ուղղում, մաքրում, գետնին հաւասարում:

Անցեալ կիրակի ամսիս 8-ին ցերեկվայ ժամը մօտ 3-ին արևմուտքում յանկարծ մի անսպասելի գոռում գոչիւնով փոԹորիկ բարձրացաւ. օրը մԹնեց, գիւղացու սիրտը խաւարեց, եղած չեղածը մոռացաւ, կարծեց Թէ աշխարհիս վերջն է: Եւ մի այնպիսի կարկտախառն ջրհեղեղ Թափվեց, որ լեզուով նկարագրել միանգամայն անկարելի է:

Մի կողմից կարկուտ, միւս կողմից հեղեղ դաշտային բերքերը հողին հաւասարեցրին, այնպէս որ կարկուտի տուած վնասը այնքան մեծ չէ, որքան հեղեղինը, որը քարով, աւազով, փայտով և ցեխով ծածկել է բոլոր արտերը. բայց էլի փառք Աստուծոյ—ասում է գիւղացին, որ արտերը շատ չը վնասվեցին ու այգիներն էլ ազատվեցին: Խեղճ, ողորմելի գիւղացի, միԹէ չը գիտես, որ այդպէս էժան չես կարող ազատվել քո գլխի պատահարների ճիրաններից: Զօրեքշաբթի ամսիս 11-ին հէնց միևնոյն ժամին և րօպէին, նոյննման մԹնեց երկինքը մեր գիւղի գլխին, հալվելու ժամանակ չը տալով կիրակի օրվան եկած կարկուտին, որը ձիւնի նման դիզված էր: Սկսեց անպատմելի կարկուտ, անձրև Թափվել: Այս անգամվայ կարկուտը անցեալի Թողած պակասը լրացրեց, առաջին ընկած ու չընկածը տարաւ, տարաւ նաև այգիները: Կարկտահար եղան նաև մեր մօտակայ Թիւրքաբնակ Այրում գիւղի դաշտային բերքերը, Շնողը և Ճօճկանը, այնպէս որ Ճօճկանի դաշտային բերքերի վնասը, նաև այգիներինը, շատ մեծ է. կրկին առաջներիս անկասկած սով է պահված. արի ու, գիւղացի, ապրի:

Կ. Շքեղեանց

Արտասահմանեան ճանապարհորդների մուտքը Եկատերինօդար

Եկատերինօդար, 10 մայիսի

Ամսիս 3-ին, առաւօտեան ժամը $10^1/_2$-ին, առանձին գնացքով, տեղս ժամանեցին (Թիֆլիս-Վլադիկավկազից) գերմանական ճանապարհորդները, Թւով 130 հոգի երկու սեռի. դրանց Թւում կային մի քանի անգլիացիներ և ամերիկացիներ, նոյնպէս և Բաւարիայի մինիստր նախագահն իր դստեր հետ, ու Պրուսիայի ներքին գործերի մինիստրը: ԵրկաԹուղու կայարանում, Վլադիկավկազի երկաԹուղային վարչութեան կողմից, պատրաստված էր ընԹրիք, որտեղ ժողովվել էին նոյնպէս երկաԹուղային կայարանի ներկայացուցիչները, քաղաքապետը, պրիստաւը, սիրող լուսանկարիչներ և ժողովրդի հետաքրքրվող բազմութիւն:

Գնացքը մօտենալուն պէս, կայարանում նուագեց զինուորական երաժշտախումբը. ապա հիւրերը առաջնորդվեցին դէպի կայարան ընԹրիքի. ճանապարհորդները, բոլորն էլ ուրախ տրամադրութեան տակ էին. ընԹրիքի ժամանակ, ինժեներ Մ. Մ. Նեժդանօվը (որը ուղեկցում էր հիւրերին գնացքում, երկաԹուղ. վարչ. կարգադրութեամբ) մի քանի խօսքով գերմաներէն բարի գալուստ մաղԹեց ճանապարհորդներին, որից յետոյ երաժշտախումբը նուագեց գերմանական հիմնը: Ի պատասխան, Բաւարիայի մինիստրը շնորհակալութիւն յայտնեց ինժ. Նեժդանօվին և ասաց, որ այդպիսի ջերմ ընդունելութեան, ինչպէս Ռուսաստանում, նրանք չեն հանդիպել և ոչ մի տեղ, ցանկութիւն յայտնեց ծաղկել Վլադիկավկազի երկաԹուղային ընկերութեանը և հիւրասէր Ռուսաստանին: Նուագեց ռուսական հիմնը ուռաների աղաղակների տակ:

Վերջացնելով ընԹրիքը, ճանապարհորդները դիմեցին դէպի գնացքը, որտեղ նրանց նկարեցին սիրող լուսանկարիչները. փոխադարձաբար ճանապարհորդները նկարեցին երկաԹուղային կայարանի ներկայացուցիչներին, քաղաքապետին, երաժշտախմբին և հասարակութեան, որից յետոյ գնացքը շարժվեց դէպի Նօվօրօսիյսկ (մնալով կայարանում 1 ժ. 20 րօպէ) երաժշտախմբի նուագածութեամբ: Տալօիդ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Երէկ Թիֆլիսի դատաստանական պալատում նշանակված էր Ջալաթեանի գործի քննութիւնը, որ մեղադրվում է Ալէքսանդրօպօլում յայտնի վաճառական Բաղդասարեանին գերելու և 30,000 րուբլի փրկանք շորԹելու մէջ:

Բայց դատարան չէր եկել կարևոր վկայ Մնացական Նալբանդեանը: Այդ պատճառով էլ պալատը, ուշադրութեան առնելով պաշտպանող կողմի միջնորդութիւնը, որոշեց գործի քննութիւնը յետաձգել:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Թագաւոր Կայսրը, համաձայն ճան. հաղորդակցութեան մինիստրի ամենահպատակ զեկուցման, բարձրագոյն հրամայել բարեհաճեց՝ Թոյլատրել Թիֆլիսի գաւառական ազնուականութեան պարագլուխ Պ. Թումանօվին և ինժեներ Ս. Թաղիանոսեանին, նրանց հետ յետոյ միացած Ֆէօդօրօվի հետ միասին, կառուցել երկաԹուղի Աղնախից Նուխու վրայով մինչև Շամախի, 350 վերստ երկարութեամբ: Նախնական աշխատանքները յանձնված են ինժեներ Մայդէլին:

— Պետերբուրգից վերադարձաւ Կովկասի Փոխարքայի խորհրդի անդամ Զունկօվսկին:

— Այսօր նշանակված է Աշխարհագրական Ընկերութեան նիստը, որին կարող են ներկայ լինել նաև կողմնակի անձեր: Կը կարդացվեն երկու զեկուցումներ՝ Ա. Քալանթարի և Է. Հօֆմանի: Առաջինի զեկուցման ծրագիրը հետևեալն է՝ լեռնային գօտիների դասաւորութիւնը Կովկասում. բոյսերի յաջորդականութիւնը երկրի բարձրութեան աստիճանի համեմատ. ազգագրական երևոյԹներ առաջացած գօտիների ազդեցութիւնից. բարդացնող պայմաններ. հարցեր, որոնք կապ ունեն լեռնային գօտիների հետ և կարևոր են ուսումնասիրվելու գործնական նպատակներով: Երկրորդ զեկուցումը վերաբերում է Կովկասի հանքային հարստութիւններին. համեմատութիւն Շվէյցարիայի և Կովկասի հանքային հարստութիւնների խելացի շահագործում: Նիստի սկիզբն է երեկոյեան 8 ժամին Փոխարքայի դիւանատանը:

— Թիֆլիսումս է գտնվում ներկայումս Միխիեան անունով մի երիտասարդ, որ մասնագիտօրէն ուսումնասիրել է օդագնացութեան արհեստը և աշակերտել է նշանաւոր օդաչու Բլէրիօյին Պարիզում: Միխիեանը գործնականապէս ծանօԹ է գործին և կատարել է մի քանի անգամ օդագնացական Թռիչքներ: Այժմ նա Թիֆլիսում որոնում է ձեռնարկու անձեր, որոնք համաձայնէին կազմել մի ընկերակցութիւն օդագնացութեան փորձեր կատարելու զանազան քաղաքներում:

— Թիֆլիսի նահանգապետի պաշտօնակատարը առաջարկեց քաղաքագլխի անձնափոխանորդին անմիջապէս ուղարկել իրան, որպէսզի ինքն էլ Փոխարքայի խորհրդին ուղարկէ, Թիֆլիս քաղաքի և նրա շրջակայքի իսկական յատակագիծը, որ հաստատել է նախկին փոխարքան 1869 Թ. օգոստոսի 8-ին: Յատակագիծը հարկաւոր է նրա համար, որպէսզի կարելի լինի պարզել այն հարցը, Թէ հնարաւո՞ր է արդեօք Բազարնայա և Բարեատինսկայա փողոցները միացնել Ալէքսանդրեան այգու միջոցով:

— Թիֆլիսի նահանգապետը առաջարկեց քաղաքագլխի անձնափոխանորդին անմիջապէս կազմել ընտրողական ցուցակներ և ձեռնարկել ձայնաւորների և նրանց Թեկնածուների ընտրութիւնների նախապատրաստական աշխատանքներին: Համաձայն Փոխարքայի առաջադրութեան, մօտաւոր հաշւով 7 ընտրողական քաղաքամասերում ընտրվելու են ձայնաւորներ՝ I-ում 11, II—19, III—11, IV—11, V—20, VI—3 և VII-ում 5:

— Սրանից հինգ տարի առաջ, Թիֆլիսի 2-րդ աստիճանի պօստ-հեռագրական պաշտօնեայ Ասլանեանը մի խոշոր գումար է յանձնում իր ստորադրեալ պաշտօնեային տանելու վերին յարկը և յանձնելու կառավարչին: Սակայն այդ ծառայողը փողերի հետ անյայտանում է: Դրա համար վերցրին Ասլանեանին և հեռացրին իր պաշտօնից, որի մէջ նա ծառայում էր 35 տարի, և զրկեցին որոշ իրաւունքներից: Միայն այժմ, 5 տարի յետոյ, Թագաւոր Կայսրը, համաձայն արդարադատութեան մինիստրի միջնորդութեան, Բարձրագոյնս հրամայել է վերականգնել Ասլանեանին իր իրաւունքների մէջ, միայն պատիժ նշանակելով նրան 3 ամիս բանտարկութիւն հաւպտվախտում: Այս տեղեկութիւնը ուրախացրեց Ասլանեանի պաշտօնակիցներին:

— Դարչինաշվիլին վրացերէնի է Թարգմանել Հաուպտմանի «Մկներ» նոր պիէսը:

— Երէկ ցերեկով Թիֆլիսի ոստիկանապետի դիւանատանը նահանգապետ Զերնեավսկին ներկայացան բոլոր ոստիկանատների պրիստաւները իրանց օգնականների հետ միասին, Թաղական վերահսկիչները և քաղաքապահ ոստիկանները:

— Ցունիսի երկրորդ կէսերին Թիֆլիս են գալու էկսկուրսիայով Նօվօ-Մոսկօվսկի օրիորդաց գիմնազիայի սանուհիները՝ Թւով 44 հոգի:

— Մայիսի 16-ին Մուշտայիդ այգու մի դռնապան գտաւ մի ամսական տղայ նորածնի՝ պառուրած:

— Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան խորհուրդը խնդրում է մեզ տպել հետևեալը. «Ընկերութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը նշանակված է շաբաԹ, մայիսի 28-ին: Ընդհանուր հարցերի մէջ ի միջի այլոց քննվելու է անդամակցական վճարների պակասեցման խնդիրը հետևեալ կերպով. նահանգական մեծ քաղաքների համար՝ 5 րուբլի, գաւառական փոքր քաղաքների համար՝ 3 րուբլի, իսկ գիւղերի համար՝ 2 րուբլի»:

— Կ. Հ. Բ. Ընկերութիւնը որոշել է որբանոցի սանուհիներին յունիս ամսի սկզբներին ուղարկել ամարանոց՝ Դիլիջան:

— Մեզ խնդրում են տպել հետևեալը.— «Հաւլաբարի ս. Կարապետի դպրոցի հոգաբարձութիւնը մայիսի 1-ին բժ. Կարապետեանի այգում կազմեց զբօսանք իր խնամքին յանձնված դպրոցի չքաւոր աշակերտների օգտին, որից ընդհանուր մուտք եղել է 883 ր. 75 կ., ծախս՝ 322 ր. 54 կ., զուտ արդիւնք մնացել է 561 ր. 21 կ.: Հոգաբարձութիւնը սեպուհ պարտականութիւն է համարում իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել այս զբօսանքին մասնակցող յարգելի տիկիններին, օրիորդներին, պարոններին և իբեղէններ նուիրող վաճառականներին, որոնք եռանդուն կերպով աջակցեցին հոգաբարձութեանս ձեռնարկած բարի գործին՝ յօգուտ չքաւոր մանուկների»:

— Մայիսի 15-ին կայացաւ Բօրչալուի գաւառի ազնուականների ընդհանուր ժողովը, ուր, համարեա միաձայն, գաւառական ազնուականութեան պարագլխի երկրորդ Թեկնածու ընտրվեց իշխ. Մ. Բագրատիօն-Մուխրանսկին:

— Մայիսի 14-ից քաղաքային դպրոցներում սկսվել են քննութիւնները:

— Մայիսի 28-ին կայանալու է վրաց ազնուականական բանկի լիազօրների ընդհանուր ժողովը, որից յետոյ տեղի կունենայ Թիֆլիսի նահանգի ազնուականութեան ընդհանուր ժողովը:

— Մեզ խնդրում են յայտնել, որ Մողնու եկեղեցու աւ. քահ. տէր-Սիմէօն Զմշկեանի քահանայութեան 50-ամեակի տօնախմբութիւնը, որ նշանակված էր մայիսի 22-ին, յետաձգված է և պէտք է կատարվի մայիսի 29-ին, Հոգեգալստեան կիրակի օրը:

— Բագուի հայոց ծխական դպրոցների հոգաբարձական ընտրութիւնը բեկված լինելով Շամախու Թեմի առաջնորդի կողմից, տրված մի քանի բողոքների հիման վրա, առաջիկայ կիրակի, մայիսի 22-ին, նշանակված է նոր ընտրութիւն: Իսկ այդ օր նշանակված կաԹողիկոսական ընտրութեան պատուիրակների ընտրութիւնը յետաձգված է, համաձայն Թեմական խորհրդի միջնորդութեան, մինչև աշուն:

— Բագւում մայիսի վերջերին լոյս է տեսնելու մահմեդական նոր լրագիր «Իկդամ» անունով Օրուջեվի խմբագրութեամբ:

— «Баку»-ն հաղորդում է, որ մայիսի 14-ին բանտային հիւանդանոցում վախճանվել է բԹաւոր տիֆից նաւԹարդիւնաբերողների համագումարի վերատեսուչ մասնաժողովի նախկին քարտուղար Կնունեանցը (Մարգարեան), որ ռուսական սօց.-դեմօկրատիայի աչքի ընկնող գործիչներից մէկն է եղել: Հանգուցեալը գրել է բազմաԹիւ գրուածքներ բանուորների համար:

— Ջուլֆայի ուղղափառ ազգաբնակութեան մէջ հանգանակութիւն է բացված Ջուլֆայում ուղղափառների աղօԹատուն կառուցանելու համար:

— Օդեսսայից մեզ գրում են. «Այս տա-

բի Օդեսայի համալսարանի բժշկական ֆակուլտէտն աւարտեցին հետեւեալ կովկասցի ուսանողները. Շահնազարով (Բագու), Տէրօսեան (Թիֆլիս), Մուշյեան (Թիֆլիս), Գիգոլով (Թիֆլիս), Աղաջանեանց (Բագու), Մամիկոնեանց (Բագու), Օհանեան (Բագու), Գէորգեան (Գանձակ), Կոնդիսսեր (Գանձակ), Խէչինով (Քութայիս), Եաշվիլի (Քութայիս), Դղէբուաձէ (Քութայիս), Խուցիեվ (Թիֆլիս), Իսահակեան (Թիֆլիս), Ջափարիձէ (Թիֆլիս), Մեսխի (Քութայիս), Անդրէօլետտի (Թիֆլիս), Տէր-Աւետիքեան (Երեւան), Գոլդման (Գանձակ), Ցէխանովսկի (Քութայիս)»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 16 մայիսի

Թիֆլիսի Նահանգի հայերի մէջ Օգտակար Գիտելիքներ Տարածող Ընկ. վարչութիւնը իր՝ Հավլաբարի էժանագին գրադարանի համար առայժմ ձեռք է բերել մանկական գրքեր և որոշել է ճոխացնել գրադարանը, պարբերաբար ձեռք բերելով նաև գեղարուեստական և գիտական գրքեր թէ հայերէն և թէ ռուսերէն լեզուներով։ Ընթերցարանում ստացվում են հայերէն և ռուսերէն տեղական համարեա բոլոր պարբերական հրատարակութիւնները։

Յոյս ունենք, որ բարերար անձինք, ի նկատի ունենալով գր.-ընթերցարանի մեծ նշանակութիւնը ընդհանրապէս և նրա կարեւորագոյն դերը Հավլաբարում մասնաւորապէս, կաջակցեն վարչութեանս գրքերով կամ դրամով, որոնց մանրամասն հաշիւը վարչութիւնս պարբերաբար կը յայտարարէ մամուլի միջոցով։

Մեր հասցէն՝ Авлабарская армянская дешевая библіотека-читальня.

Նախագահ՝ Գ. Թադէոսեան
Քարտուղար-անդամ՝ Ար. Փարեմուզեան

—

Կանաքեռ, 10 մայիս (ն. տ.)

Հայկական Բնդհ. Միութեան բազմադիմի նպատակին մէջ գլխաւոր տեղ մը կը գրաւէ միացեալ մշակութեան բաժինը։ Այս Ընկերութիւնը իր հիմնարկութենէն ի վեր այդ ուղղութեամբ աշխատեցաւ, և ինչպէս արդէն իր վերջին տեղեկագրէն կերևայ՝ այժմ իր գլխաւոր ուշադրութիւնը դարձուցած է կրթական գործին։

Բայց այդ գործունէութեան մէջ պակաս մը կար, զոր կեդր. վարչ. ժողովը վերջերս փափաքեցաւ լրացնել հիմնելով իր կեդրոնատեղւոյն մէջ «Կեդրոնական գրադարան» մը։ Այս հաստատութեան նպատակը պիտի ըլլայ հայ ազգին ու աշխարհին վրայ խօսող ձեռագիր ու տպագիր ամեն լեզուէ հրատարակութիւններ և հայ կրթութեան ծառայող ամենազգի դպրոցական դասագրքերը հաւաքել և ատոնց կրկին օրինակները յատկացնել մեծագոյն կարօտ մասնաճիւղաց և ընթերցատուններուն։

Այսպիսի առաջադրութեան մը օգտակարութիւնը վեր հանելու պէտք չենք զգար և յաւակնութիւն չունինք, որ մասնաւորապէս հայութեան մտաւորական դասակարգը մեզի պիտի չզլանայ իր անվերապահ օժանդակութիւնը այս ձեռնարկին յաջողութեան համար։

Այդ յոյսով՝ սրտագին կոչում կընենք ազգային հեղինակներուն, ուսուցիչներուն, խմբագիրներուն, հրատարակիչներուն, գրավաճառներուն և առհասարակ բոլոր կրթասէր անձերուն, խնդրելով որ ջանան ճոխացնել Միութեան գրադարանը իրենց նուէրներով, որով ոչ միայն պատուած պիտի ըլլան հայ միտքի արտադրութիւնները և հայ կեանքի տարեգրութեան կազմաւոր կերպարանքներուն, այլ և գաւառային գրադարաններու առաւելագոյն նպաստաւորութեան։

Ջուտելով Միութեան անուղղելի վրայ բեռ ըլլալ՝ ժողովրդական գոհողութիւններով, ու պիտի աշխատինք արդիւնաւորութիւն մը ապահովել կեդրոնական գրադարանին, հետեւաբար՝ սիրով պիտի արձանագրենք ամենէն համեստ նուէրներն անգամ։

Հ. Բ. Ը. Մ. կեդր. գրադարանի
Գործադրաշեր՝ Կ. Շէրիմեան-բէյ

ՄԻ ՄԻՋԱԴԷՊԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

Վերջին օրերս երկու հայ գործիչների միջև ծագեց մի դժգոհութիւն, սակայն երբորդը ասպարէզ գալով չէ աչողեցնում ցանկալի համերաշխութիւնը, այլ ընդգծում է կասկածելի անախորժութիւնը։ Առաջին երկուսը հայ վիպասան և դրամատուրգ Շիրվանզադէն է և նկարիչ Գ. Բաշինջաղեանը, իսկ երրորդը՝ հայ բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանն է։

Յ. Թումանեանը իր յօդուածով զգուշացնում է Բաշինջաղեանին («Հորիզոն» № 87), որ սա արժանավայել կերպով չէ կարողացել ցոյց տալ իր յարգանքը և արտայայտելու ձևը և եղանակը «Т. Л.»-ում։ Իսկ ես կասեմ Յ. Թումանեանին, որ նա՝ իբրև կեանքի նկարիչ, զգացմունքներ արտայայտող բանաստեղծ՝ պէտք է հասկանար մեր սիրելի նկարչի հոգեբանութիւնն էս, քանի որ ինքն էլ չէ կասկածում նրա անկեղծութեան մէջ։

Ասացէք խնդրեմ, մի՞թէ մեզ համար գաղտնիք է մեր գրողների նիւթական անապահովութեան խնդիրը. մի՞թէ մեզ համար գաղտնիք է, որ յոբելեանի ժամանակ ի միջի այլոց, եթէ կարելի է այսպէս ասել, պէտք է այդ տօնին կապել յոբելեարի նիւթական ապահովութեան խնդիրը, ինչպէս մեծ մասամբ լինում է մեր հայկական իրականութեան մէջ։

Շիրվանզադէն 30 ձիգ տարիներ անդադար աշխատել է գրական ասպարէզում, իբրև վիպասան իր մի շարք գրուածքներով, իբրև դրամատուրգ պաշար մատակարարելով մայրենի բեմին։ Եւ այդ բոլորից յետոյ մի՞թէ մեր բարոյական պարտքը չը պէտք է համարենք հրապարակ դուրս գալ և ասել, թէ տօնում ենք մեր բազմաշխատ գործչի 30-ամեակը. ուստի, բացի բարոյական վարձատրութիւնից, արժանավայել կերպով պէտք է վարձատրել նիւթապէս ապահովելով նրան և նրա ընտանիքը։ Դա հասարակութեան ամեն մի անդամի իրաւունքն է, և ոչ ոք չէ կարող զրկել նրան այդ իրաւունքներից։ Քանի որ Բաշինջաղեանը, իբրև հասարակութեան մի անդամ, հրապարակ է դուրս գալիս իր անկեղծութեամբ, իր պարզութեամբ, առանց յետին մտքերի, ուրեմն ինչո՞ւ այդ երևոյթը պէտք է վիրաւորանք համարվի Շիրվանզադէի կամ Յ. Թումանեանի կողմից։ Արդ՝ ես էլ միանում եմ Բաշինջաղեանի ձայնին և կաւելացնեմ, որ հասարակութեան պարտականութիւնն է Շիրվանզադէին արժանավայել կերպով պատուել, և յոբելեանական կոմիտէի ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում նիւթական հարցի մասին հոգ տանելու։

Իսկ ինչ վերաբերում է «Т. Л.»-ի մէջ Բաշինջաղեանի յօդուածում այն խօսքերին, թէ «отовсюду изъ учрежденій, конторъ его выживали, какъ негоднаго служащаго, который больше чтеніемъ занимается, чѣмъ хозяйскимъ дѣломъ», մի՞թէ այս դիպուածները, որոնք կեանքի մէջ պատահել են Շիրվանզադէին, վիրաւորական են։ Շիրվանզադէի համար, ընդհակառակը, դա պատիւ է, ոչ թէ վիրաւորանք. թող վիրաւորվեն «խօզէինները», որ նրանք զուրկ են խրախուսելու ընդունակութիւնից այդպիսի ազգօգուտ գործիչներին. փոխանակ գնելու գրողից նրա հեղինակութիւնը և ապագրութեան յանձնելու, «խօզէինը» գայրանում է, որ գործակատարը հոգով և մարմնով չէ նուիրվում իր գործերին։

Այլ է օտարազգի գրողների դրութիւնը, որի մասին շեշտում է Թումանեանը իր յօդուածում, թէ հասարակութիւնը երբէք այդ միջոցներին չէ դիմում և հրապարակ չէ դնում նիւթականի խնդիրը։ Մի՞թէ գաղտնիք է մեզ համար, որ օտար ազգերի ընթերցող շրջանը լայն է և լայն ծաւալով են տարածվում նրանց գրողների աշխատութիւնները. մի՞թէ մեզ համար գաղտնիք է, որ օտարազգի հեղինակի գրչի տակից դեռ աշխատութիւնը դուրս չեկած՝ կապիտալիստները գնում են յայտնի գումարով և տպում տասնեակ հազարներով ու վաճառում։ Ահա որտեղ է թաղված գաղտնիքը։ Բայց մեզանում որ այդպէս չէ, ինչպէս անենք, ինչպէս վարձատրենք մեր գրողին, ինչով ապահովենք աշխատաւոր գործչին՝ ծանրաբեռնված ընտանիքով. մի՞թէ լոկ խօսքերով, անվերջ ճառերով, փունջերով և պսակներով միայն։

Նիկ. Աբրահամեան

Դ Ի Մ Ո Ւ Մ Ն

—

Մենք, հայերս, չենք կարող մեր կուլտուրայով պարծենալ, որովհետև գիրը, գրականութիւնը մեզնում դեռ ես չէ ստացել ժողովրդականութիւն, գրականութեան հետևողները մեզնում մեծ մասամբ չեն և այն պատկանում է որոշ շրջանի, որոշ խմբի. իսկ երբ պակասում է ընդհանրութիւնը, նշանակում է և կուլտուրան երբէք չէ կարող և չը պէտք է էլ սպասել, որ զարգանայ, օրըստօրէ առաջադիմէ։ Պէտք է գրականութեան այդ շրջանակը ընդլայնել, որին հասնելու համար բոլորիս համար էլ շատ պարզ է, որ պիտի ձգտել ժողովրդին, որը մասսան է, մղել դէպի գրականութիւնը, ազդել նրա վրա զարգանալու, սթափվելու։

Ուրեմն պիտի այնպէս անել, որ ժողովուրդը կարդայ, ընթերցանութեամբ զբաղվի, յետևի գրական աշխարհի ելևէջներին. բայց այդ հնարաւոր կը լինի արդեօք, եթէ զանազան կողմերից օգնութեան չը գան։ Ժողովուրդը գրքի, լրագրի փող չէ տալիս, որովհետև նա դեռ չունի ճաշակ, չէ ստացել գրականութեան համը. եթէ նա այդ ամենը գիտենայ, հաւատացած ենք, որ երբ նրան առաջարկվի գիրք գնելու, նա այլևս չի ասի «ինչ անեմ», կամ «ինչի՞ս է պէտք», ո՛չ, նա ինքը կը ձգտի գրքեր ձեռք բերելու. այդ արդէն անկասկածելի է։

Եւ ահա այդ ամենը ի նկատի առնելով, Օրդուբաթում, դպրոցին կից գրադարան-ընթերցարան ունենալու միտքը յղացաւ։ Իրականացնել այդպիսի մի գործ, ինչպիսին գրադարան-ընթերցարանն է, կարելի է միմիայն դրամական որոշ գումարով, բայց որովհետև թէ դպրոցը և թէ ժողովուրդը չեն կարող և նոյնիսկ ոչ մի հնարաւորութիւն անգամ չունեն օգնելու, իսկ զրկել ժողովրդին լուսաւորութիւնից, որի պահանջը արդէն զգալի է, վատ է քան բոլոր եղեռնագործութիւնները, ուստի այս գրութեամբ դիմում ենք մեր բոլոր ընկերութիւններին, հաստատութիւններին, խմբագրութիւններին և այն անձանց, որոնց սրտին մօտ է ժողովրդի կրթութեան, առաջադիմութեան գործը, ձեռք մեկնելու, օգնելու մեզ, որ կարողանանք իրականացնել գրադարան-ընթերցարանի նման մի մեծ հանրօգուտ և հասարակական գործ։

Խնդրում ենք օգնել գլխաւորապէս թէ հայերէն, թէ ռուսերէն գրքերով (հին, նոր, ժուռնալների կոլէկցիաներ և այլն, և այլն), թէ հայերէն և թէ ռուսերէն պարբերական հրատարակութիւններով և թէ դրամով։

Յուսով ենք, որ մեր այս դիմումը չի մնայ «ձայն բարբառոյ յանապատի», և կարող անձնաւորութիւնների, հաստատութիւնների և խմբագրութիւնների կողմից օժանդակութիւն կը ստանանք։

Գրադարան-ընթերցարանի բացմանը նըպաստելու առաջին վեհ և սուրբ պարտականութիւնը օտար տեղերում ապրող օրդուբաթցիների վրա է ընկնում։

Գրադարան-ընթերցարանը այնպիսի հիմքերի վրա է դրվում, որ կարող լինեն օգտվելու և՛ օտար գիւղերը, և՛ թուրք ու ռուս ազգաբնակութիւնը։

Այդ օժանդակութիւնները կը լինեն լոյսի ձգտող օրդուբաթցիների թանգագին նուէրները իրանց կարող եղբայրներից։ Թէ դրամ, թէ լրագիր և թէ գրքեր հասցէագրել. Ордубатъ (Эрив. губ.), учителю Теръ-Овнаньянцъ Аршалуйсу.

Իր ժամանակին լրագրութեան էջերից յարգոյ նուիրատուներին շնորհակալութիւն կը յայտնվի։

Լի ամենայն յոյսերով, սպասում ենք։

Խնդրում ենք թէ հայ և թէ ռուս թերթերին արտատպելու։

Ի դիմաց հոգաբարձութեան՝
Արշալոյս Տէր-Յովնանեան
Օրդուբաթ

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

◆ Լուրերին նայած, զինուորական մինիստր Սուխոմլինովը շուտով Պետերբուրգ է կանչվել։

◆ Հոկտեմբերեանները խնճոյք կազմեցին Դումայի արձակման առիթով։

◆ Մենշիկովը «Ո՞ւմ համար մենք կուեցինք» յօդուածում գրում է, թէ կովկասեան հողային հարստութիւնները իրանց ձեռքն են ձգել խաները, բէկերը, մելիքները և նաւթատէրերը, իսկ գիւղացիները ցայսօր մնում են անհող և ճորտ, և որ Պետերբուրգի չինովնիկները և Փոխարքան, իբր թէ, արգելառիթ են լինում բոլոր բարենորոգումներին։

◆ «Рус. Знамя»-ն պնդում է, որ Թիֆլիսը յեղափոխականների քաղաքն է, ուստի և նրա մէջ համալսարան բանալը պետական տեսակէտից վտանգաւոր է։

◆ Անտօնիյ միտրոպոլիտը գալու է հանքային ջրերը։

◆ Այս սէզօնին հրէաներին թոյլ չեն տրվելու բժշկվել կովկասեան հանքային ջրերում։

◆ Կադէտները հարցապնդում ներկայացրին այն մասին, որ ժանդարմների շէֆ Կուռլովը զանց է առել իր իշխանութիւնից սոխելով Պետկեվիչ աբեղային գնալ գեներալ Կլէյգելսի մօտ, ինչպէս այդ պարզվեց Վօնլեարլեարսկիների գործի դատավարութեան ժամանակ։

◆ Պետական Դումայի բիւջէտային մասնաժողովը քննելով ֆինանսների մինիստրի առաջադրութիւնը՝ տալ իշխ. Մինգրելսկիին մի միլիոն րուբլի՝ որոշեց վճիռը յետաձգել մինչև լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալը։

◆ Կազանում լոյս տեսաւ մեծադիր «Ռուս-թիւրքական բառգիրք»։

◆ «Մ. և Ա.» կուսակցութիւնը մեծ վէզիրին յայտնեց վստահութիւն 96 ձայնով ընդդէմ 11-ի։

◆ Թիւրքաց դեսպանները Կ. Պոլսին տեղեկացնում են, որ Գերմանիան և Աւստրիան ճանաչում են Թիւրքիայի իրաւական դրութիւնը, մնացած մեծ պետութիւնները ձեռնպահ են մնում։

◆ «Կոր. Բիւրօն» հաղորդում է, որ Թիւրքիան մերժեց ընդունել ռուսական նօտան։ Այդ առիթով «Рѣчь»-ը, չը հաւատալով դրան, ասում է. «Մեր դիպլոմատները Ռուսաստանին դնում են ծիծաղելի կացութեան մէջ։ Ռուսաստանի արժանապատւութիւնը պահելը չէ պահանջում հին ռուս կալուածատէրերի ժարգօնը։ Անհրաժեշտ է վերջ դնել այդօրինակ ստորացումներին»։

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

16 մայիսի

ՀՌՈՄ։ Վօգէրի մօտերը օդագնացային տեղում նահատակվեց օդագնաց Զիրրին կնոջ և զաւակների աչքերի առաջ։ Գործիքն այրվեց։

ՎԻԷՆՆԱ։ Գրացից հաղորդում են ասիական խոլերայի մի դէպքի մասին։

ՆՈՐ-ԲՈՒԽԱՐԱ։ Պետերբուրգ մեկնեց Խիվայի խանը։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ։ Եկաւ Մէշնիկովը։

Երկրորդ օրն է ծովի վրա փոթորիկ կայ։ Հեռագիրը նաւամատոյցի հետ դադարել է գործելուց։ Զրաւոյց եղաւ Մերկուրիի նաւը 55,000 պուդ նաւթով։ Ծովափին մօտ գտնվող գիւղերը ենթակայ են հեղեղի վտանգին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պալատը նախկին վարդապետ Միխայիլին, այժմ հնազանդ եպիսկոպոս, գիւղացի Բալաշովին «Յեղափոխական սիլուէտներ» գրքոյկի հրատարակութեան համար 129-րդ յօդուածով դատապարտեց $1^1/_2$ տարով բանտարկութեան, Պեշէխոնովին և Մեակօտինին «Հարկաւո՞ր է արդեօք գնալ Պետական Դումա» բրօշիւրի համար դատապարտեց մի տարով բանտարկութեան։

Հակաժանտախտային յանձնաժողովը բացատրեց, որ վճռական ձայնի իրաւունք սանիտարական-գործադիր մասնաժողովներ ի մէջ վայելում են միայն բժշկական անդամները, իսկ հրաւիրվածները ունեն սոսկ խորհրդակցական ձայնի իրաւունք։

ԽԱՐԲԻՆ։ Մայիսի 14-ին խունխուզների մի խումբ յարձակվեց Շեվչէնկօյի փայտէ պահեստների վրա։ Հրացանաձգութեան մէջ սպանվեց մի ռուս ունտէր-օֆիցէր, վիրաւորվեց մի զինուոր։

ՆՈՎՕՉԵՐԿԱՍԿ։ Մի խումբ զինված անձինք յարձակվեցին Նիժնեկրինկա կայարանի վրա և յափշտակեցին 646 րուբլի։

ԲԵՐԼԻՆ։ Հերքվում է երկրագործութեան մինիստրի հրաժարականի լուրը։

ՕԴԵՍՍԱ։ Կանանց բարձր դասընթացքների վերատեսուչ ընտրվեց պրոֆ. Մեզվէդիէվը։

ՊՕՏՍԴԱՄ։ Դեբերիցում Վիլհէլմ կայսրի ներկայութեամբ զինուորական վարժութիւնների ժամանակ պրուսական պրինց Իօախիմը աւտօմօբիլի վրա ոտը ջնջասեց և տարվեց Պօտսդամ։

ՏՕԿԻՕ։ Ֆրանսիական դեսպան Ժէրարը մեկնեց Սիբիր արձակուրդով։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Առաւօտեան ժամը 10—1.
Երեկոյեան ժամը 5—7.
Վելեամինովսկայա փողոց, № 8.
(կ. չ.) 416. 100—7

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրոֆ. Mathien -ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11. / երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 1067.
(օ. մ.) 1179. 100—94

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

8000
Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ձ Ր Ի
մենք բաժանում ենք այս լրագրի ընթերցողներին՝ մեր ձեռնարկութիւնը արագ տարածելու նպատակով։ Ուղարկէք մեզ Ձեր լուսանկարը (հին կամ նոր, մենակ, երկու հոգով կամ խմբովին նկարված), մակագրելով նրա ետևի կողմի վրա Ձեր ճիշդ հասցէն, և դուք շուտով կը ստանաք Ձեր՝ իսկական նմանութեամբ, 36 սանտ. լայնութեան, 46 սանտ. բարձրութեան՝ համարեա
ՌՕՍԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ՁՐԻ։
Միակ ծառայութիւնը, որը փոխադարձաբար մենք Ձեզանից խնդրում ենք՝ այն է, որ Դուք Ձեր պէճմիա-պատկերը ստանալուց մեր ֆիրման յանձնարարէք Ձեր բարեկամների ու ծանօթների շրջանում։ Ձեր լուսանկարը կը վերադարձվի Ձեզ իր իսկական դրութեան մէջ։ Ճանապարհածախսի, փաթաթելու և այդ ծախքերի համար խնդրում ենք ուղարկել 75 կ. մարկաներով, կամ թէ վերադիր վճարով—95 կ.։ Թղթակցութիւնները գերմաներէն կամ ռուսերէն։
Общество „СЕМИ-ЭМАЛЬ". Лодзь, № М. 52.
(չ. ե.) (В. 43612) 530. 2—1

Տաշկենտի հայոց աղօթատան համար հարկաւոր է
ՄԻ ՀՄՈՒՏ ՏԻՐԱՑՈՒ
հաճելի ձայնով, գիտակ եկեղեցական ձայնագրութեան և ազգային-ժողովրդական երգերի, որ և կարողանայ դպրոցում երգեցողութեան դասեր վերցնել առանձին վարձատրութեամբ։ Տիրացուական տարեկան եկամուտը ռոճիկի հետ միասին 500 ր., չը հաշուած դասերը։ Գերադասելի է առանց ընտանիքի։ Տրվում է սենեակ։ Դիմել՝ Ташкентъ, Свящ. Маркосу Теръ-Мкртчьянцъ.
(օ.մ.) 533. 3—1

ԳԼԻՑԵՐՕՖՕՍՖԱՏ ՌՕԲԷՆ՛Ի
ՀԱՏԻԿԱՒՈՐ
ԳԼԻՑԵՐՕՖՕՍՖԱՏ ԿՐԻ և ՍՕԴԱՅԻ
Միակ իւրացված ֆօսֆատ
ԱՄՐԱՑՆՈՒՄ Է ՋՂԱՅԻՆ ՍԻՍՏԵՄԸ
Գործադրվում է պարիզեա հիւանդանոցներում։
Արագ ներգործում է ՆԵՎՐԱՍԹԵՆԻԱՅԻ ԵՒ ՄՏԱՒՈՐ ՅՈԳՆԱԾՈՒԹԵԱՆ ժամանակ, ՌԱԽԻՏԻ դէմ, ոսկորների բուլուբեան դէմ՝ մանկան ատման, յղիութեան և սնուցման օրգանում, և այլն։
Լաւ համ ունի։ Ընդունվում է ջրով կամ կաթով։
Շաքարախտաւորների համար պատրաստվում են լէպէշկաներ։
Վաճառվում է դեղատներում և դեղատնային խանութներում։
(չ.) (М. 152627) 334. 12—5

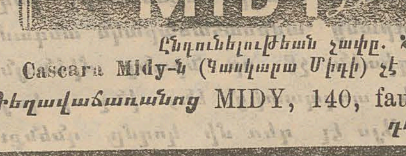

ԴԵՂԱՀԱՏՆԵՐ
CASCARA MIDY
Ֆրանսիական ժողովրդական միջոց
ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՓՈՐԿԱՊՈՒԹԵԱՆ դէմ։
Ընդունելութեան չափը. 2 դեղահատ երեկոները, պառկելուց առաջ։
Cascara Midy-ն (Կասկարա Միդի) չէ առաջացնում որովայնի մէջ ցաւեր, ոչ էլ հոգս և փորլուծութիւն։
Դեղավաճառանոց MIDY, 140, faubourg St. Honorè. Парижъ. Ռուսաստանի գլխաւոր դեղավաճառանոցներում։
(8, 18, 28) (М. 305088) 1050. 0—48

ԻՎԱՆ ՋԱԽ. ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՑԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՈՒՄ (ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՎ)
ԵՒ ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
ընդունելութեան քննութիւնները՝ մայիսի 31-ին, յունիսի 1-ին, 2-ին, 3-ին և 4-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը մայիսի 10-ից։ Разъѣзжая (Толстовская), № 19, Վորոնցովի արձանի հանդէպ։
(օ. մ.) 493. 4—3

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱՐԱԾՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
8-ԴԱՍԵԱՆ **ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՈՒՄ**
Ընդունելութեան քննութիւնները կը սկսվեն մայիսի 31-ին, յունիսի 1-ին, 2-ին, 3-ին և 4-ին։
Սլբուբենական բաժանմունքը մտնելու համար քննութիւն չէ պահանջվում։ Խնդիրների ընդունելութիւնը մայիսի 10-ից։ Елизаветинская ул., № 79.
(օ. մ.) 494. 5—3

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԵՒ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԵՒ
ՀԱՐԵՒԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ
ՔԱՐՏԷԶԸ
մեծադիր և գունաւոր։
Մասշտաբ 1 : 800,000.
Երկարութիւնը 2 արշ. 10 վերշ., լայնութիւնը 1 արշ. 7 վ.։
Կազմեց Գ. Վարդանեան, նկարեց Գ. Դիւստերդիկ։
Գ Ի Ն Ն Է 4 Ր Ո Ւ Բ Լ Ի.
Վաճառվում է Թիֆլիսում՝ բոլոր գրավաճառանոցներում, Բագւում՝ «Сотрудникъ»-ի մօտ։ Գլխաւոր պահեստը՝ Թիֆլիս, Ванкскій пер. № 7, Գ. Վարդանեան, կամ Литографія «Дюстердикъ», Судебная № 29.
(օ. մ.) 486. 6—5

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.